

BERTA TIBOR

A KÖZTÁRSASÁGI MOZGALOM TÖRTÉNETE A DÉLALFÖLDI

RÉGIÓBAN

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Szeged, 1984

E L Ő S Z Ó

Dolgozatunk célja az 1910-es évek elején kibontakozott köztársasági mozgalom főbb vonásainak, jellemzőinek bemutatása Csanád, Csongrád és Békés vármegyékben. A témaválasztás területi meghatározását az indokolja, hogy az egész republikánus mozgalom kiindulása, terjedése és hatása a dél-alföldi régióban élő népességre gyakorolt jelentősebb hatást, annak ellenére, hogy a mozgalom vezetőinek egyik célja volt a provincializmus elkerülése. Azaz az országos jelleg kialakítását célozták meg. Ezzel magyarázható, hogy az Országos Köztársasági Párt Budapesten alakult meg 1912. szeptember 7-én, mintegy demonstrálni akarták ezzel a ténnyel is a mozgalom országos jellegét.

Különben nem véletlen, hogy éppen a Dél-Alföldön terjedt el és talált támogatókra leginkább a köztársasági eszme gondolata. Ez országrészben éltek legerősebben a 48-as hagyományok és a szinte már mítikus magasságokba emelt Kossuth-kultusz is e vidéken volt a legerősebb. Makón volt az egyik központja a függetlenségi és 48-as pártnak is, mivel Justh Gyula a város országgyűlési képviselője volt. A köztársasági mozgalom Justh pártjából válik ki, és ebből a mozgalmóból alakul meg később az Országos Köztársasági Párt. A köztársaságiak ideológiájának és frazeológiájának alapját is az 1848-49-es hagyomá-

nyok és a Kossuth-kultusz képezték.

Részletesebben kívánunk foglalkozni a republikánus mozgalom kialakulásának előzményeivel és folyóirataival, a Magyar Köztársaság megjelenésének körülményeivel is. Tüzetesebben megvizsgáljuk a köztársaságiak kapcsolatát más pártokkal. Ezen belül külön hangsúlyt kap a szociáldemokratákkal való kapcsolatuk.

Peladatunknak tekintjük új adatok segítségével az 1950-es évek második felében és az 1960-as évek elején kibontakozott vitát a köztársasági mozgalomról új megvilágításba állítani és állásfoglalásunkat kifejteni.

B E V E Z E T É S

A magyar köztársasági törekvésekkel és magával az Országos Köztársasági Párttal a felszabadulást megelőzően a történeti szakirodalom nem foglalkozott.

A téma tabunak számított, hisz a Horthy-rendszer király nélküli királysága - ez a felemás abszurd helyzet - eleve lehetetlenné tette a téma beható tanulmányozását. Néhány volt politikus visszaemlékezésében ugyan említést tesz a mozgalomról, ezek azonban mind degradáló jellegűek és a történeti tényeknek sem megfelelőek.¹

1946-ban jelenik meg Tamás Ernő cikke,² amely néhány jelentős tényfeltáró megállapítást tartalmaz a republikánus mozgalomról. A szakirodalom azonban azokban a zaklatott időkben nem reagált Tamás írására.

Kristóf György 1957-ben megjelent cikke indít meg egy igen jelentős vitát a köztársasági mozgalomról.³ E vita több szempontból is jelentős. Egyrészt, ahogy Kristóf fogalmazza egy másik cikkében: "... utnak indította a mozgalom további teljesebb felderítését, hatásának kritikai értékelését",⁴ másrészt pedig a vita a köztársasági mozgalom legjelentősebb problémáit taglalja, bár lezárása korántsem jelenti, hogy megoldódtak a felvetett problémák. Nem lényegtelen tehát a mozgalomról kialakult vitát ismertetni.

Kristóf György már említett vitaindító cikkére³ Dolmányos István reagál a Századokban.⁵ Dolmányos ugyan üdvözli Kristóf tanulmányát, de ezt csak igen erős fenntartásokkal teszi. "Az első és különösen nyomatékos kifogásom, hogy a szerző figyelmét kizárólag a Habsburg-ellenes megnyilatkozásokra fordítja és jóindulatúan fátyolt borít a köztársasági párt nemzetiségi vonatkozású nézeteire. Hangoztatja Nagy György "elvhűségét", "megingathatatlan következetességgel kialakult politikai pályafutását", "elkeseredett ellenzéki álláspontját", "tragikus hűségüket az 1848-as demokrata eszmékhez" s csupán annyi kritikát talál ildomosnak: "A polgári jellegű magyar köztársasági mozgalom vezetői harcukat a Habsburg-uralom ellen nem a történelem új erőire támasztották."⁶ A köztársasági mozgalom szélsőséges sovinizmusát Dolmányos a Kossuth Zászló című lap 1914. február 8-i számával támasztja alá, amelyben Nagy Györgynek jelent meg egy programadó cikke tele a nemzetiségek elleni kirohanásokkal. /Dolmányos bőven idéz az említett cikkből.⁷ Itt azonban felmerül az a probléma, amire Kristóf is felhívja a figyelmet a Végző a Nagy György-féle köztársasági mozgalom ideológiájához című tanulmányában⁸, hogy nem lehet a köztársasági mozgalmat és pártot sovinizmussal és nemzetiségellenességgel vádolni, mivel a mozgalom, majd később a párt folyóiratában, a Magyar Köztársaságban nem merül fel a nemzetiség kérdése.

Dolmányos az Országos Köztársasági Pártból kialakult Országos Kossuth Lajos Párt nemzetiségi politikájára hivatkozik és mintegy visszamenőleg is megbélyegzi ezzel a köztársasági mozgalmat. "... a köztársasági párt feloszlásával a köztársasági mozgalom is megszűnt, mert a mozgalom cselekvést, tetteket jelent és nem érzületet vagy vágyál-mokat. Nincs is Dolmányos számos idézete között egy se, amelyik a Kossuth Lajos párt köztársasági eszméire mutatna. A két párt összefüggése, mint az életnek minden mozzanata s a történelemnek minden szakasza, dialektikusan függ össze. Ahogy a régiek is mondták, semper idem, sed aliter. A Kossuth Lajos párt más, új párt, mint elődje, a köztársasági párt. Más, új párt a nemzetiségi politika tekintetében is. A köztársasági párt politikájából kimaradt, folyóiratában pedig, mint látjuk, nincs nemzetiségi politika."⁹ Annak ellenére, hogy a volt köztársasági párt vezérkara hozta létre a Kossuth Lajos pártot, nincs kontinuitás a két párt között. A törvénnyel megszüntetett Országos Köztársasági Párt a megváltozott politikai viszonyok között nem tekinthető az Országos Kossuth Lajos Párt jogelődjének. Bár a jogfolytonosságot a vezetők elképzelésükben, szavakban megpróbálták fenntartani, ez eleve nem volt lehetséges. A semmit meg nem oldó Balkán-háborúk után szinte az egész európai politikai élet - így a magyar is - erősen jobbra tolódott. E jobbratolódási folyamatból nem

vonhatta ki magát egyik létező párt sem Magyarországon. Még az SZDP sorain belül is tapasztalható volt ez a folyamat. A sovinizmus és a nacionalizmus közvetlenül az I. világháborút megelőzően fokozódott, tágabb teret kapott. E közhangulat alól a Kossuth Lajos párt sem tudta /tudhatta/ kivonni magát. Ezt a tényt azonban nem lehet a köztársasági mozgalom szemére vetni.

Dolmányos a vitában felveti: "Ami Nagy Györgyök társadalmi jellegű célkitűzéseit illeti, feltűnő, hogy náluk az általános választójog követelése háttérbe szorult. Már 1910. január 24-én, amikor az egyetemi hallgatók "Sas kör"-ében egy hallgató követelte az általános választójog napirendre tűzését, a megjelent Nagy György magát ugyan a választójog hívének vallotta annak a megtárgyalását, mondván: "Most azonban csakugyan fájdalom, hogy nem ez itt a kérdés, amiért itt összejöttünk." ¹⁰ Fájdalom, valóban nem a választójogról volt szó az említett gyűlésen. /Erre azonban még kitérünk dolgozatunkban./ Dolmányos 1910 januárjára hivatkozik, amikor még Nagy György országgyűlési képviselő volt, s még nem indult el a köztársasági mozgalom. Mint ahogy látni fogjuk a későbbiekben, a köztársasági mozgalom és a párt igenis lelkesen harcolt a választójogért.

Felmerül még a kialakult vitában a köztársasági mozgalom és párt forradalmiságának kérdése is.

Dolmányos a mozgalom szemére veti, hogy nem törekedett forradalmi megoldásra. A mozgalom valóban alkotmányos uton törekedett a köztársasági államformára, ez azonban naivságnak tekinthető. Látni kell a mozgalom polgári korlátait. Polgári jellegű progresszív mozgalomról van szó, amely nem képes túllépni önmagán, azaz fél a radikálisabb megoldásoktól. Annak ellenére kijelenthető ez, hogy Kristóf megpróbálja bizonyítani: Nagy György nem rettent volna vissza egy esetleges forradalomtól sem. Idézetei nem meggyőzőek, hisz tudni kell, hogy a kor - s így Nagy György - nem volt mentes a hangzatos frázispufogatásoktól.

A vita teljességéhez tartozik, hogy megjelent Dolmányos Istvánnak az idézetten kívül egy másik tanulmánya is az adott témában.¹¹ Erre azért nem tértünk ki részletesen, mert lényegében ugyanazokat az érveket tartalmazza, mint a tárgyalt tanulmány.

1962-ben jelent meg Bónis György tanulmánya a köztársasági mozgalomról.¹² Eziéig egyetlen átfogó jellegű monográfia, amely megpróbálja bemutatni az I. világháború előtti magyar köztársasági törekvéseket. Tanulmánya megírásakor Bónis már nem tudta figyelembe venni a szakirodalomban kialakult vitát, de könyve bevezetőjének lábjegyzetében felhívja rá az olvasó figyelmét.¹³ A könyv, mint ahogy címe is mutatja, Nagy György politikai pályaképet rajzolja meg 1906-tól az I. világháború kirobbanásáig.

Nagy György szerepe a köztársasági mozgalom elindításában és kibontakoztatásában tagadhatatlan, de csatlakoztak a mozgalomhoz olyan személyek is, akik később ideológiai szempontból meghatározóbb jelleggel bírtak hatni a köztársasági törekvésekre, mint maga a vezér: Nagy György. Hogy csak néhány nevet említsünk: Ormos Ede, 1895-től az MSZDP tagja és a Népszava munkatársa; Espersit János, akinek életét Péter László dolgozta fel,¹⁵ és Kalmár Antal¹⁶.

Bónis is - Dolmányos Istvánhoz hasonlóan - kontinuitást vél felfedezni az Országos Köztársasági Párt és az Országos Kossuth Lajos Párt között. Sőt hasonló konkluziókat von le ő is a nemzetiségi kérdés megítélésében, mint ez a vitában Dolmányos részéről olvasható. Azonban Bónis is csak a Kossuth Lajos párt nemzetiségpolitikájára hivatkozik. Művében Bónis igen szép számmal használ fel levéltári forrásokat, de ezek csoportosítása sok esetben tendenciózus jellegűnek tűnik. A mű uttörő jelentőségű munka, de a mozgalom és Nagy György értékelését tekintve kívánnivalókat hagy maga után.

A köztársasági mozgalom és párt történetével foglalkozó szakirodalom igen élesen veti fel a mozgalommal kapcsolatos főbb problémákat, mégpedig a következőket: lezárult-e a republikánus mozgalom az Országos Köztársasági Párt megszüntetésével, vagy tovább él az Országos Kossuth Lajos Pártban; a nemzetiségi kérdés megítélése

a mozgalmon belül; a forradalmiság kérdése. A számos probléma közül ezek a legjelentősebbek a mozgalom megítélés szempontjából.

Dolgozatunk megpróbál a felvetett kérdésekre is választ adni.

A K Ö Z T Á R S A S Á G I M O Z G A L O M K I A L A -
K U L Á S A A M A G Y A R K Ö Z T Á R S A S Á G
M E G J E L E N É S É I G

Az 1910-es évek elején kibontakozott köztársasági mozgalom a függetlenségi pártból nőtte ki magát. Az 1906-os választásokon a függetlenségi párt még "egységes ellenzék"-ként indult, de ez az egység már ekkor is csak látszólagos volt. A koalíciós időszak tovább élezte a párton belül meglévő ellentéteket. 1907-től kezdődően már világosan látszott, hogy elkerülhetetlenné válik a pártszakadás. "A függetlenségi ellenzék tartósabb szervezkedésének első jelei már 1907- nyarán jelentkeztek. Juniushan látott napvilágot a Radikális 48 című lap Kalmár Antal főszerkesztő irányítása, Nagy György befolyása alatt. A hetilap szerepet játszott az ellenzék tömörítésében. A Radikális 48 radikalizmusához kétség férhet. Programadó cikkében a Habsburgok mellett tört lándzsát: "Nekünk annyira szükségünk van a Habsburgokra, hogy a kaftánjukat kellene megfognunk, ha el akarnának tőlünk menni."/Radikális 48, 1907. június 8. Programunk/ Mégis érdeme, hogy összekapcsolta a közjogi célokat a társadalmiakkal: a felsőház eltörlésével, a latifundiumok felszámolásával, az összes főpapi javak szekularizációjával. Az államforma kérdésében Anglia példája alapján "monarchikus formába öltöztetett

köztársaság" a célja. Tulajdonképpen ezzel a "szégyenlős" republikanizmussal indult útjára Nagy György és Kalmár Antal köztársasági mozgalma. A Radikális 48-nak nagy teher-tétele volt a szélsőséges sovinizmus és az antiszocializmus.¹ Valóban a Radikális 48-cal jelentkezik először a XX. században, ha "szégyenlős" formában is, a republika-nizmus gondolata. Ez azonban csak azt jelenti, hogy tény-legesen, publicisztikai formában nyilvánosságot kapva je-lenik meg először e gondolat. Hisz a radikális függetlensé-gi gondolatból, illetve annak következetes véghezviteléből eleve következik a köztársasági mozgalom eszméje. Tehát a köztársaság elképzelése, - annak ellenére, hogy kivitelez-hetetlen volt az adott korban - ha nem is volt szokványos, de élt a függetlenségi táboron belül. Dolmányos István is hivatkozik Szini Károlyra, aki az 1870-es évek végén és az 1880-as évek elején Köztársaság címmel lapot indított, il-letve Benedek Jánosra, aki 1903-ban a parlamentben éltette a köztársaságot.²

1908 márciusában válik ki a függetlenségi anyapártból a Függetlenségi és 48-as Balpárt. Az új pártal-akulat vezére Szappanos István lett és a pártmunkában Nagy György is részt vett. Így emlékezik vissza erre az i-dőszakra Szappanos István a Nyílt levél dr. Nagy György-höz a "Magyar Köztársaság" szerkesztőjéhez című írásában: "A más név alatt a koalícióban szerephez jutott, bukott

szabadelvű párt a régi, az ország által elítélt politikát folytatta. Az mit Wekerle bécsi parancsszóra kifőzött, azt Kossuth Ferencz elé tálalta s a Kossuth-név varázsától megihletett függetlenségi és 48-as párt, nem téve különbséget az Apa és fiu között, vezére óhajára és parancsára saját elveivel és programjával ellenkezésbe jutott. - Ahogy azt a kvótaemelés bizonyította. De azért akkor is találkozott néhány igaz bátorságu, erős akaratu, tiszta függetlenségi népképviselő, ki szembe mert szállni az áradattal s Kossuth Ferencz helyett az örök dicsőségű Kossuth Lajost vallván vezéréül és mesteréül megalakította a függetlenségi és 48-as balpártot. A bizalom engem ültetett az elnöki székbe, Babocsay Sándor, Csépanyi Géza a törülmetszett igaz kuruczok, hires Eger városának és a hatvani kerületnek követei alelnökök lettek. Tied lett a jegyzői tisztség."³

A Függetlenségi és 48-as Balpárt létrejöttével először kísérelte meg a függetlenségi ellenzék a koalíciós kormány idején a szervezeti elkülönülést. Az anyapártot állandóan bírálták és megpróbálták tudatosítani annak eredeti közjogi programját. A balpárton belül több frakciót lehetett megkülönböztetni. Az egyik jól elkülönülő csoportot Nagy György, Farkasházy Zsigmond és Pilisy István alkották.

A politikai kérdések közül előtérbe került

a választójog kérdése és a bankkérdés. A Radikális 48 is új programmal jelentkezett 1908-ban. A választójog kérdésében progresszívabb követelésekkel léptek fel, azaz már nem kötötték a választójogot ahhoz a feltételhez, hogy csak az szavazhat, aki magyarul írni és olvasni tud. Az írástudás cenzusa azonban továbbra is fennmaradt. Programjuk ezenkívül tartalmazta az 500 kat. holdon felüli nagybirtok állami megváltását is. Nem tettek azonban utalást az államforma kérdésére. Bár valószínű, hogy továbbra is az angol mintára elképzelt alkotmányos királyság képe lebegett a Nagy György - Kalmár Antal - csoport előtt. Az adott időben az államforma meghatározása nem volt perdöntő kérdés. A Radikális 48 programja részben meghatározó jelleggel bírt a balpárt Nagy György által vezetett frakciójára is.

Már 1908 végére személyi változások következtek be a balpárton belül. Lengyel Zoltán kilépett a balpartból és Eötvös Károly vette át a vezető szerepet.

A függetlenségi párton belül a végleges pártszakadáshoz a bankügy vezetett. Az ellenzék - Justh Gyula vezetésével - arra hivatkozott, hogy az osztrák bank nem szolgálja a magyar gazdasági érdekeket. A bankjegy-kibocsátás révén a jegybank a rendelkezésre álló hitelnyújtási lehetőségekkel az osztrák és a cseh gazdaságot szolgálja. A bank igazgatásában a magyar gazdaságnak nincs

megfelelő súlya: a szavazatra jogosult 580 osztrák, 330 cseh részvényérdekeltséggel szemben a magyar gazdasági érdekeket mindössze 130 szavazat képviseli. Ennek megfelelően a magyar gazdaság a hitelelosztásnál háttérbe szorul. Míg a magyar terület szolgáltatja a bank jövedelmeinek 44 %-át, addig a bank hiteleiből Magyarországra csak 24 % jut. Az ellenzékkel szemben a nagytőke legismertebb képviselői szólaltak fel a közös bank védelmében. Így Szterényi József Kornfeld Zsigmondra hivatkozva azt állította, hogy az önálló bank pénzügyi zavarokhoz és kamatlábemeléshez fog vezetni, tehát többet vesztené rajta az ország, mint amit nyerhetne. Hasonlóképpen nyilatkozott Lánczy Leó, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezére is, aki szerint nem adóttak a feltételek az önálló bank megalapításához. Azonban a függetlenségi párt sem foglalt el egységes álláspontot a bankügyben. Ferenc József 1909. április 24-én elutasította az önálló magyar jegybank létrehozásának tervét. A függetlenségi párt belvitája ekkor éleződött ki. Kossuth Ferenc egyértelműen az önálló magyar jegybank felállítása ellen volt, de egyre inkább háttérbe szorult. Justh Gyula, valamint Holló Lajos a bankügy azonnali megoldása mellett kardoskodott, őket támogatta az egyre inkább radikalizálódó balpárt is. A bankügy kérdésében kialakult két jelentősebb frakción belül azonban csak látszólagos egység jött létre. A balpárt Nagy György személyében már ekkor meghirdette a

köztársaság szükségességét és egyre többet hivatkozott a 49-es hagyományokra. De erre utal Bedőházi János⁴ 1909. május 10-én Justh Gyulához írt levele is. Bedőházi, aki magát "radikális függetlenséginek" vallja, igen élesen felveti a függetlenségek politikájának legfőbb ellentmondásait, és a tömegbázis hiányát is megvilágítja. "Mi mint ellenzék nem csak közjogi ellenzék voltunk, hanem ellenzék a mely az új eszméknek, az egész emberiséget átfogó modern törekvéseknek adott a parlamentben hangot. Nektünk törekvésünk volt ezeket az eszméket nemzeti talajba átültetni, feladatunknak vallottuk ezeket a nemzeti fejlődéssel kapcsolatban megvalósítani. Fájdalom, a mi közjogi harcainkban ezt a feladatot mi háttérbe helyeztük, s erre a feladatra vállalkoztak mások, a kiknél a nemzeti szempontok teljesen hiányoztak. Mi ma választókkal talán még bőven rendelkezünk, de nem rendelkezünk tömegekkel s a mai küzdelmünkben éppen ezzel a nagy tömeghatással nem tudunk súlyt és lendületet adni törekvéseinknek... Vidéki pártköri nyilatkozatai, csendes nyilatkozatai, egyes testületek felhívásai még nem teszik a tömeghatást. Az egész dolog egy a parlament kebelében végbemenő küzdelemnek a benyomását teszi, a melynek hullámai nem hatoltak le a népig. Ott - bárki bármit mondjon is - az én tapasztalatom szerint nyugalom, apáthia van, és nem érzi senki, hogy itt talán Magyarország jövője dől el. Az az úgy nevezett politizáló

osztály, a mely talán értené a dolgát, ma így, holnap úgy beszél. Meghallgatja ezt is, azt is, mert érdekli, de a mi fő, félti az existenciáját s várja, ki kerekedik felül, hogy ehhez csatlakozzék. Egy aphantikus nép és egy láuscho-
ló⁵ intelligencia, ezzel mi sokra nem megyünk."⁶

A függetlenségi pártban a végső szakítást megelőzően az izoláció tovább folytatódott. Holló Lajos, a bankcsoport vezetője 1909. augusztus 22-én Szegeden megalakította az Alföldi Függetlenségi és 48-as Pártot. Ettől kezdődően egyre inkább előtérbe tolódik Justh Gyula személye. "November elején csúcspontjára ért a függetlenségi párton belüli válság. A két frakció közötti ellentétek ekkorra szakadékká szélesedtek. Ezekben a napokban a két frakció külön programot állított össze a maga számára. November 7-én - egy és ugyanazon a napon - Justh Makóra kísértette magát párthíveivel, ahol beszámolót tartott; Kossuth Ferenc pedig Budapesten hívott össze pártvacsorát. Ez alkalommal Justh mellé 115 képviselő, Kossuth mellé csupán 91 képviselő állott. November 11-én a függetlenségi párt kettészakadása formálisan is bekövetkezett. Ezen a napon arról szavaztak, hogy a párt az önálló bank felállítását 1911. január 1-re kérje-e - amint ezt Justh kívánta - vagy pedig Kossuth álláspontjának engedve ne tűzzön ki határidőt. Kossuth leszavazásával beteljesedett a pártszakadás. Hasonló megoszlása már évekkel ezelőtt is előfordult, még-

sem került sor szervezeti elkülönülésre. Ekkor azonban a Kossuth-frakció nyomban új pártot alakított, a Negyvennyolcas Függetlenségi Kossuth-pártot. A pártszakításra tehát Kossuth Ferenc szánta el magát. Amíg többsége volt, óvakodott szakítást kezdeményezni. A kisebbséggel Kossuth Ferenc lépett ki és alakított új pártot, míg a törzspárti többség Justhot tette meg hivatalos vezérének. Az anyapártban Justh szilárd híveinél jóval többen maradtak: a képviselők "helyezkedtek".⁷

A balpárt a kettészakadás után egyre inkább a Justh-frakcióhoz orientálódik. Ezt támasztja alá Nagy György 1910. január 1-i újévi beszéde is, amelyben előrevetíti a két párt közelgő egyesülésének lehetőségét.⁸ Január folyamán egyre több cikk jelenik meg a lapokban a közelgő egyesülésről.⁹ Végül 1910. január 25-én megtörtént a két párt fuziója.¹⁰ A balpárt ekkor már csak 10 főből állt, akiket a következőképpen sorol fel a Vásárhelyi Reggeli Ujság: "Szappanos István a balpárt vezére, Babocsay Sándor, Csépan Géza, Parkasházy Zsigmond, Lipthay Sándor, Molnár Jenő, Nagy György, K.Schriffert József, Bozóky Árpád és Benedek János.

A pártszakadást követően a koalíciót újra létrehozni már lehetetlenség volt. Gróf Khuen-Héderváry Károly kapott megbízást a kormányalakításra, s ezzel a koalíció helyét a régi szabadelvű pártiak foglalták el.

1910. június elejére új országgyűlési választásokat irtak ki. A Justh-párt, amely nagyon bizakodott a győzelemben, választási propagandájában fő célkitűzésként az önálló nemzeti bank felállítását jelölte meg elsősorban, bár ekkor már ismét felvetődik a választójog kérdése. A Függetlenségi és 48-as Párt 1910. február 27-én kiadott manifestumában el is kötelezte magát az általános választójog mellett. Pedig Justh Gyulát - Bedőházi Jánoshoz hasonlóan - Jászi Oszkár is figyelmeztette, hogy az önálló nemzeti bank követelése nem nyer meg jelentős tömegeket a párt számára. "Justh Gyula törekvései mindaddig meddők fognak maradni, amíg a függetlenségi párt nem áll élére a demokratikus átalakulás ügyének."¹²

A választásokon 1183 jelölt indult harcba a mandátumokért az ország 413 választókerületében. A jelöltek párt szerinti megoszlása a következő volt a Délmagyarország szerint: munkapárti 351, Justh-párti 207, Kossuth-párti 180, néppárti 73, pártonkívüli 69, nemzetiségi 66, szociáldemokrata 102, keresztényszocialista 43, 48-as szocialista 39, pártonkívüli függetlenségi 38 és demokrata függetlenségi 4.¹³ A választásokon elsőpró győzelmet aratott a munkapárt, bár az ellenzék választási csalásról beszélt, azaz megvesztegetéssel érte el a Nemzeti Munkapárt a győzelmét. "Az 1910. június elején megtartott választásokon a munkapárt 258, a Kossuth-párt 55, a Justh-párt 41

mandátumot szerzett. Ezen kívül 11 pártonkívüli függetlenségi - közéjük tartozott Károlyi Mihály is -, 21 Andrássy csoportjához tartozó, 13 néppárti, 8 nemzetiségi, 2 demokrata párti, 3 gazdapárti, és 1 keresztényszocialista képviselő került be a képviselőházba."¹⁴

Nagy György a csikszentmártoni kerületben indult harcba a képviselőségért, azonban a pártonkívüli Incze Domonkos 102 szótöbbséggel megelőzte Nagy Györgyöt. A Justh-párt peticiót nyújtott be Nagy György érdekében a Kuriához. "Ma nyújtották be a peticiót a csikszentmártoni választás ellen. A választásokon Nagy György dr., a kerület volt Justh-párti képviselője és Incze Domonkos csikszentmártoni római katolikus plébános, pártonkívüli jelölt állottak egymással szemben. A választás eredménye az volt, hogy Incze Domonkos 102 szótöbbséggel a kerület képviselője lett. A kisebbségben maradt jelölt pártja részéről Gyarmathy Károly és társai ma peticiót nyújtottak be a Kuriához. A petíció szerint az állítólagosan pártonkívüli jelöltet a nemzeti munkapárt támogatta. A presszió bizonyítására tanukul bejelenti Gyalóky Sándor főispánt, Gál Endre dr. főispáni titkárt, Khuen-Héderváry gróf miniszterelnököt és Jeszenszky Sándor államtitkárt. A petíció szerint a Nagy György-párt bizalmi embereit a községekből kiutasították és kitoloncoltatták, míg az Incze-párt emberei szabadon járhattak. Kászónujfalut Galiciából hozott

dragonyosok szállották meg. Vádolja továbbá a kérvény a megválasztott képviselőt személyes vesztegetéssel és etetés-itatással. Kéri a választás megsemmisítését."¹⁵ A választási visszaélésekről részletesen beszámol Kun Béla lapja is, a Vásárhelyi Reggeli Ujság.¹⁶ Nagy György a következőképpen nyilatkozott választási "kudarcáról": "Engem nem kibuktattak, hanem egyszerűen kigyilkoltak a csikszentmártoni kerületből. A gyilkolás Bartalis Ágoston főszolgabíró 2238.910. sz. hírhedt rendeletével kezdődött, melynek alapján igazolás dacára letartóztatták bizalmi embereimet, hogy ne tudjanak fuvarosokat fogadni. Ha valamelyik bizalmi emberem egyik községbe betette a lábát, rögtön ott termettek a csendőrök s elkísérték. Piucsek Rezső, Koriczky Dezső barátaimat minden szó nélkül elhurczolták. A községbe csak kíséret nélkül mehettem be, holott a kormánypárti jelölt idegen vidékről fogadott 50 szekérrel próbálta meg bejárni a kerületet. A legtöbb községbe nem engedtek be. Bartalis főszolgabíró mindenüvé kísérte a kormánypárti jelöltet s a községi előljárókat kényszerítette, hogy mellette korteskedjenek. Mikor ezt egyik bíró, Darvas Ignác kászonujfalusi főszolgabíró megtagadta, Bartalis hangosan reá kiáltott: Ezt meg fogja keserülni, ezért meg fogom nyuzni! A szavazói igazolványokat csak a választás napjának hajnalán osztották ki, hogy szavazóimat az utolsó éjszakának előre megtudott terrorja elől ne vitet-

hessem biztos helyre. Daczára minden erőszaknak s nyílt szemérmetlen vesztegetésnek, az utolsó éjszakáig nagy többségen volt. Az öt kászoni község, Tusnád, Kozmás híven kitartott mellettem. Az utolsó éjjelre Bartalis főszolgabíró Nagykászonba ment, ott előre ki volt hirdetve, hogy aki este 9 óra után az utcára kimegy, letartóztatják. Sejtettem, hogy valami nagy gazság készül s késő éjjelre én is Nagykászonba értem. Vérházító dolgokat kellett megérennem. Mi tétlenül ott kinlódtunk a hóban, a kapun nem léphettünk ki s a főbíró esküdtek társaságában, csendőrfedezettel házról-házra járt s kényszerrel szekérre ültette a választókat. A Székelyföldön a választók 80 százaléka ősi jogon választ s így legalább is 70 éves. Szegény törődött öreg emberek nem mertek ellenállni. Bartalis főszolgabíróval hallatlan galádságai miatt érdeme szerint akartam leszámolni, de a választás napján állandóan csendőrvédelem alatt járt, más napon elbujt előlem. Ez a Bartalis társadalmilag régen bojkottált, többször megpofozott egyén, ki pénzért minden gazságra képes. Felettes hatósága utján kényszeríteni fogom, hogy ellenem pert indítson. A választást megpeticionálom, a költséget a tusnádiak és kászoni-falusiak összeadják."¹⁷ Mindennek ellenére a Kuria később elutasította a Justh-párt által Nagy György érdekében beadott peticiót. Nagy György ezt a fiaskót csak nehezen tudta megemészteni, s élete folyamán mindig vágyálma ma-

radt ismét bekerülni az ország politikai vérkeringésébe, ismét visszakerülni képviselőként a parlamentbe.

Hódmezővásárhelyen is nagy lendülettel folytak a választási küzdelmek. Érdekes módon a függetlenségi párt jelöltségéért ketten is harcba szálltak. Az egyik jelölt a kerület régi képviselője, dr. Endrey Gyula volt, a másik pedig Kun Béla, Ady Endre volt debreceni jogásztársa és jóbarátja. Endrey Gyulát a Délmagyarország tudósítása szerint Batthyány Tivadar, a Justh-párt alelnöke támogatta. "Ma Batthyány Tivadar gróf levelet intézett Endreyhez, amelyben őt ismerte el a Justh-párt hivatalos jelöltjének és arra kérte, hozza nyilvánosságra levelét, nehogy Kun Béla csekély híveit is elbolondíthassa."¹⁸ A két függetlenségi jelölt harca az ujságok hasábjain teljesedett ki, Endrey tulajdonában volt ugyanis a Vásárhely és Vidéke című lap, míg Kun Béla érdekeit, álláspontját a Vásárhelyi Reggeli Ujság képviselte. A két ujság nap mint nap újabb és újabb vádaskodásokkal, szinte becsületsértésig menő támadásokkal jelent meg. Céljuk az ellenlábas jelölt tekintélyének lejáratása volt. Közben a párt vezetőségénél is megpróbálták egymást befeketíteni. Erre utal Kun Béla Justh Gyulához írott levele is: "Botránkozva hallom Nagy Józsitól, hogy rólam mily alávaló rágalmakat küldöznek a pártkörbe levelekben. Én abba belenyugodtam, hogy Endrey Gyula a hivatalos jelölt, ezt egészen természetesnek ta-

láltam, hogy pedig én mily nagy közhangulatnak és nagy táboru polgárság akarátának engedve fogadtam el a jelöltséget azt a választás eredményéből meg fogja látni Kegyelmes Uram! ... Természetes dolog hogyha a pótválasztásból én maradnék ki, tudni fogom kötelességemet a 48-as zászló iránt, amely itt veszélyben nincs, hiszen Serényi gróf ur visszalépett. Arra kérem Kegyelmes Uramat, hogy ne tartson engemet rágalmazóim szerinti rossz embernek, különben Csának János, Tüdős János is tudnak rólam valamit szólni, mint jó embereim."¹⁹ Endrey hiveinek Kun Béla elleni támadását igen erősen motiválta az a tény is, hogy Kun apósa, Kovács János a vásárhelyi munkapárt elnöke volt. Bár Kovács a képviselőválasztások megkezdése előtt, hogy az esetleges félremagyarázásoknak elejét vegye, nyilatkozatot tett közzé, melyben kijelentette, hogy tekintettel a rokonsági kötelékre, amely őt Kun Bélához fűzi, a választási küzdelemben nem vesz részt, de a munkapárt elnöki tisztségét megtartja.²⁰

Feltételezhetőleg Justh Gyula barátja, Nagy Károly a makói függetlenségi és 48-as pártkör elnökének javaslatára döntött úgy végül, hogy a választáson Kun Bélát támogatja a jelöltségben. Nagy Károly 1910. május 25-én Makóról levélben fordult Justh Gyulához, melyben a következőket írta Kun Bélával kapcsolatban: "...amint halom: f. hó 29-én Vásárhelyre akarsz menni, hogy Endrey

mellett agitálj. Mindenesetre azt teszed, amit akarsz. Én azonban nem látom jónak hogy oda menj, mert Endrey nem meri kimondani az általános, titkos választói jogot, hogy programja volna. Kun Béla ellenben egyenesen téged követ, s vall vezérül nemcsak napilapjában, hanem beszédeiben is, s büszkén hivatkozik rád minden alkalommal. Pártja legalább kétszer akkora, mint az Endreyé, aki bizony nagyon lejáratta magát Vásárhelyen s különösen jönne ki, hogy te emellett beszélj aki közömbös a sarkalatos programtételre iránt s Kun ellen látszanál szólni, aki pedig törhetetlen híved. De amint én a viszonyokat ismerem: Endrey ellen tüntetni is fognak. Így hát nekünk is fájna s itt rossz hatást is keltene, s az ország által neked nyújtott sokszoros babérkoszorút csak egy kicsiny levelétől is megfosztanák ott. Hiszen Endreynek az volna az érdeke, hogy roskadt szekerét az ő mandátumának, segítsd ki a kátyuból. Én azonban úgy látom, s hiszem, hogy jól látom, hogy az nem sikerül ezuttal ott senkinek!"²¹

Ezekután a Justh-párt Kun Bélát indította el a választáson. A munkapárt jelöltje Papy József volt. A vásárhelyi választáson egyik képviselő sem tudott döntő többséget kiharcolni magának, így 1910. június 18-ára pótválasztást irtak ki. Justh Gyula Kun Béla támogatására Nagy Györgyöt küldte Hódmezővásárhelyre, hogy a pótválasztási harcban egy ismert személyiség támogassa a független-

ségi lapszerkesztőt. Nagy György neve ekkor már nem ismeretlen Vásárhelyen. 1909-ben Szabó Imrét, az ismert radikális függetlenségi gondolkodású tanítót perbe fogták királlysértésért és állásából is meneszteni akarták. A Vásárhelyen közismert Szabó védőügyvédje Nagy György volt, aki sikeresen védte meg a vádlottat. A Vásárhelyi Reggeli Ujságban 1910-től kezdődően Nagy György rendszeresen publikált. Sok igen éles hangú vezércikke jelent meg a lapban²², s már ekkor jóbarátságba került Kun Bélával. A Vásárhelyi Reggeli Ujság 1910. június 10-i száma adta hírül, hogy Nagy György Vásárhelyre utazik és június 12-én beszédet fog mondani Kun Béla mellett a Kossuth téren. Ekkor közölte a lap Nagy György táviratát is, amelyet Sepsiszentgyörgyről küldött: "Ma Budapestre indulok, szombaton este nálatok leszek. Megöltek, de Csaba vezér vitézeiből való vagyok, kik holtan is harcolnak az élő szabadságért!"²³ Erre a táviratra a kormányhű beállítottságú Dél-magyarország Nagy Gyurka, a harcoló halott című pamfletjében igen gunyos hangnemben reagált. A valóban kicsit patetikus, fellengzős hangnemet tűzik tollhegyre, nem mulasztva el, hogy ne támadják meg ez alkalommal is a függetlenségiek.²⁴

Endrey Gyula hívei a pótválasztás előtt elhatározták, hogy passzivitásba vonulnak, azaz nem támogatják egyik jelöltet sem.²⁵ E tényből is kitűnik, hogy a

függetlenségi párton belül az elkötelezettség és az elvűség kérdése általában csak másodrendű dolog volt. A személyekhez való kötődés háttérbe szorította az anyapárt való érdekeit. Ez a jelenség nem tekinthető provinciálisnak, hisz a pártvezetőségben is fellelhetők ugyanezek a jegyek.

Nagy György vásárhelyi beszéde után elhatározták, hogy a pótválasztásig a városban illetve külterületén több helyen tartanak még választási gyűlést. A tervezett gyűléseket azonban Szathmáry Tivadar, a város rendőrfőkapitánya betiltatta. Nagy György ígéretet tett arra, hogy maga Justh Gyula is megjelenik a városban, hogy Kun Béla mellett korteskedjék. Ez az ígéret azonban - úgy tűnik - igen légből kapott volt, mivel az érdekelt Justh előzetesen nem tudott róla, hogy Vásárhelyre utazna, ami így természetesen el is maradt. Nem érdektelen összevetni Kun Béla és Nagy György Justh Gyulához írott levelét.

Kun Béla levele: "Nagy György fogadtatása rendkívül lelkes volt. A muszkapárt megijedt, s mivel Nagy György még itt akart maradni pár napig és kijelentette, hogy csütörtökön Kegyelmes Uram is átjön - a főkapitány az összes bel és külterületi gyűléseket betiltotta. Most azon mesterkednek, hogy száj és körömfájás miatt /hazug ürügy/ elzárják a hártárt. ... Nagy György megírta a fellebbezést a Tanácshoz, Kovács bátyánk aláírva beadta, a gyűlések megengedését

kérvén."²⁶

Nagy György levele Justh Gyulához: "Most érkeztem haza Vásárhelyről. A vasárnapi gyűlés fényesen sikerült, emberi számítások szerint biztos Kun Béla győzelme. A főkapitány megtiltotta a további pártgyűlések tartását, de a városi tanács ma megsemmisítette a főkapitány rendeletét. Az egész város Nagyméltóságodat óhajtja látni. ... függetlenségi harcostársaim arra kértek, hogy Nagyméltóságodat kérem meg, hogy csütörtökön vagy pénteken látogassa meg őket. Én e kérésük tolmácsolója vagyok. Egyet határozottan állítok, hogy Nagyméltóságod megjelenése verhetetlenné teszi Kun Bélát, akkor a diadal minden kétségen kívüli."²⁷ Ujabb gyűlésekre már nem került sor, mert időközben Nagy György elutazott Vásárhelyről.

A pótválasztást megelőző napon azonban Nagy György ismét megjelenik Vásárhelyen Benedek Jánossal egyetemben, hogy Kun Béla mellett korteskedjék.²⁸

A pótválasztás viszonylag csendben zajlott le, annak ellenére, hogy Kun Béla hívei erősen zugolódtak a betiltott, később ismét engedélyezett választási gyűlések miatt. Ezek megtartására azonban az idő rövidsége miatt már nem volt mód. A kedélyeket csak fokozta, hogy Nagy György lovagias afférba keveredett Szathmáry Tihamérral. Nagy György a Vásárhelyi Reggeli Ujság június 15-i számában cikket jelentetett meg Ne hagyd magad, Igazság! cím-

mel.²⁹ A cikkben élesen támadta a főkapitányt a betiltott gyűlések miatt. A Délmagyarország is foglalkozik a lovagi-as ügyel, s a cikk szerzője kajánul jegyzi meg: "Érdekes, hogy Szathmáry főkapitány egyike Magyarország legjobb vívóinak."³⁰ Az ügyből azonban később nem lett semmi.

Az esetleges zavargásokat megelőzendően Szegedről a pótválasztások napjára kirendeltek egy század katonát és egy szakasz csendőrt.³¹ A választáson Kun Béla győzedelmeskedett. Hogy milyen arányban győzött, arról nehéz tiszta képet kapni, hisz a Délmagyarország szerint 1799 szavazatot kapott, míg Papy József 1714-et.³² A Vásárhelyi Reggeli Ujság szerint pedig Kun 1918 szavazatot kapott, szemben Papy 1875 szavazatával.³³ Nagy György diadalittas cikkét közli le a Vásárhelyi Reggeli Ujság június 19-i száma Győztünk! címmel.³⁴

Valószínű, hogy Nagy György vásárhelyi tartózkodását felhasználta arra is, hogy előkészítse a talajt a városba történő letelepedéséhez. Szülőföldjére - Székelyföldre - a sikertelen választás után restellt visszatekintni, Budapesten sem kívánt maradni, mert kiépült klienturája nem lévén úgy gondolta, hogy Vásárhelyen könnyebben talál ügyfeleket. Eszmei okokból is ragaszkodik Fódmezővásárhelyhez. "Az Alföld parasztsága - írja Révai József - ugyanolyan törhetetlen hű függetlenségi volt évtizedeken át, mint maga Kossuth... A magyar paraszttömegek a

teljes nemzeti függetlenség programjához való ragaszkodás formájában utasították vissza azt a rendszert, melyben a latifundium megfojtotta a földmives népet és a Nemzeti Kasszinó mágnásaié volt a döntő szó a politikában. A kossuthi program számukra egy demokratikus, népi Magyarország programja lett, melytől földet és szabadságot vártak."³⁵

A Vásárhelyi Reggeli Ujság július 5-i számában a következő cikk jelent meg Nagy György - vásárhelyi lakos címmel: "Mint értesülünk, dr. Nagy György ügyvédi irodáját - engedve a sokfelől kapott felkérésnek - , Vásárhelyre fogja áttenni, hogy itt szolgálja igaz tudással és a nép önzetlen szeretetével a jogvédelmet és mint függetlenségi vezérpolitikus, kivegye nemes részét az itteni pártélet irányításából."³⁶ Nagy György ügyvédi irodáját 1910. augusztus 24-én nyitotta meg Vásárhelyen.³⁷ Első szereplése a vásárhelyi járásbiróság előtt nagy érdeklődést váltott ki. Különös ügyben került a vádlottak padjára Kovács József hódmezővásárhelyi földbirtokos, dúsgazdag téglagyáros, aki a helyi függetlenségi pártkör elnöke is volt. 1910. április 27-én helyezték örök nyugovóra Kádár Sándort, a volt 48-as honvédet a református temetőben. Amikor a sirnál befejezték az egyházi szertartást, két cigányzenekar Kovács József utasítására eljátszotta a Kossuth-nótát. A református egyháztanács emiatt vallás elleni vétség címén a vásárhelyi járásbiróságnál büntető

följelentést tett Kovács ellen. A följelentést Papy József kezdeményezte és ő is tette meg. A járásbirósági tárgyaláson dr. Erdős Jeromos ügyészi megbízott a vádat elejtette, mire a bíróság fölmentő ítéletet hozott. Kovács József védelmét dr. Nagy György látta el. Az ítélet indoklás szerint a református egyháztanács jogügyi albizottsága jogosulatlanul adott meghatalmazást a büntető eljárás megindítására. Ezzel azonban az ügy nem zárult le, mert Papyék fellebbeztek. A fellebbezés folytán 1910. október 17-én tárgyalta ezt az ügyet a szegedi királyi törvényszék fellebbviteli tanácsa. A tárgyaláson Pókay Elek táblabíró elnökölt, szavazóbírák voltak Márton József és Schwaiger József törvényszéki bírók. A királyi ügyészséget Gergics Károly ügyész képviselte, a vádlottat továbbra is Nagy György védte. A vádlott tagadta, hogy a cigányzenekarokat ő rendelte volna a sirhoz. A cigányok maguktól játszották el a Kossuth-nótát, amiért ő tíz korona jutalmat adott nekik. A királyi ügyész a bűnügy megszüntetését kérte. Szerinte ezt már a járásbirósági tárgyaláson meg kellett volna tenni, mert vallás elleni vétségért csak hivatalból lehet vádat emelni, márpedig az ügyészi megbízott a vádat elejtette. Dr. Nagy György ezzel szemben felmentő ítéletet kért s indítványozta, hogy a följelentők ellen hatóság elleni rágalmozás miatt hivatalból indítsák meg az eljárást. A királyi törvényszék fellebbviteli tanácsa az első bíró-

ság felmentő ítéletét azzal az indoklással hagyta helyben, hogy a református egyháztanácsnak joga volt a följelentés megtételére. Az egyháztanácsot 50 korona ügyvédi költség megfizetésére kötelezte a bíróság. A Délmagyarország így kommentálta az ítéletet: "A törvényszék mai ítéletét bizonyára megnyugvással fogadják Hódmezővásárhelyen, ahol nagy népszerűségnek örvend a nyolcvanegy éves aggastyán."³⁸ Nagy György népszerűségét ez a sikeresen végződött ügy csak tovább fokozta Vásárhelyen.

Nagy György október végén, mint politikai üldözött, ismét az érdeklődés homlokterébe került. Volt ugyanis egy lezáratlan királlysértési pere, melynek vádlottja volt. Az előzmények a következők: 1910. január 24-én a budapesti egyetemi és főiskolai ifjúság egy része, mintegy 350 fő a "Sas-kör"-ben gyűlést tartott. A gyűlés programja: Az egyetemi ifjúság állásfoglalása a politikai eseményekkel szemben. /Ti. ekkor került hatalomra a Khuen-Héderváry kormány./ A gyűlésezők küldöttség útján több országgyűlési képviselőt is meghívtak, köztük Nagy Györgyöt is, aki a gyűlésen fel is szólalt. A rendőrség dr. Szirmay Andor rendőrtanácsost bízta meg Nagy György beszédének meghallgatásával. A beszédet királlysértőnek tartotta, ezért följelentette őt. Az ügyészség vádat emelt Nagy György dr. ellen. Erről a Vásárhelyi Reggeli Ujság január 30-i száma számol be.³⁹ Ekkor azonban Nagy György még

immunitással rendelkezett, mert országgyűlési képviselő volt. Az ügyben a tárgyalást a budapesti törvényszék 1910. október 28-án folytatta le. Az elhangzott beszéd inkriminált részét a Vásárhelyi Reggeli Ujság⁴⁰ és a Délmagyarország⁴¹ is ismertette. "Bizonyos, hogy a magyar alkotmány épületébe ismét császári gazemberek költöztek be - mondta többek között Nagy György - . Sehol a világtörténelemben nem volt példa arra, hogy ilyen királyhűséggel megáldott nemzettel ilyen gazul bántak volna négyszáz esztendőn keresztül, mint velünk. Mi, mint nemzet el leszünk valahogy, de nagyon csuf, vicclapba való figura a nemzet nélkül való uralkodó. A fejedelmi hála ezen sötét gazemberek /Ti. a Khuen-Héderváry kormány - B.T./ nyakunkra kergetése volt. Már függetlenek voltunk akkor, amikor a Habsburgok ősei még kecskét legeltettek. Mikor megláttam a képviselőházban Khuen-Héderváryt, ezt a szánalmas, reszkető, dadogó embert, azt mondtam, hogy nem volt okosabb cselédje a császárnak? Hiszen ez éppoly buta, mint a gazdája."⁴² Az elnöknek arra a kérdésére, hogy bűnösnek érzi-e magát, Nagy György így válaszolt: "Nem vagyok bűnös. Republikánus érzelmű vagyok /aláhuzás B.T./ s így csak a törvényekben előírt kötelező tiszteletet tartom be az uralkodóval szemben. A magyar királyt nem bántottam, csak az osztrák császár magyar ténykedéseit tettem kritika tárgyává. Ezt nem tilthatja meg a törvény. Az osztrák császár ténykedé-

seit úgy kritizálhatom, mint akármelyik más uralkodó magyar ténykedéseit."⁴³ A törvényszék Nagy Györgyöt királysértés vétsége miatt nyolc napi fogházra ítélte. Az ítéletet a vádlott megfellebbezte. A Vásárhelyi Reggeli Ujság november 6-i száma teljes egészében leközölte Nagy György védőbeszédét.⁴⁴ Érdekes adalékként, ami a korra és Nagy György személyiségére is jellemző, megemlítjük, hogy a tárgyaláson "affér" is történt. Keserű dr. királyi ügyész vádbeszédében azt mondta Nagy Györgyről, hogy rovott multu. Egy napot ugyanis már ült izgatás miatt. Nagy György ezért a kifejezésért Babocsay Sándort és Kun Bélát megbizta, hogy kérjenek elégtételt az ügyésztől. A megbizottak, anélkül, hogy az ügyészt felkeresték volna, jegyzőkönyvet vettek fel, amelyben kijelentették, hogy dr. Keserű hivatalos minőségben használta az inkriminált szavakat, amelyek ilyenformán nem alkalmasak a lovagias eljárásra.

A fellebbezés eredménytelen volt, ugyanis a királyi tábla jóváhagyta az ítéletet. A tárgyalást Horváth tanácselnök vezetésével 1911. március 22-én folytatták le.⁴⁵ Az ügy felkerült a Kuriára, ahol szintén elutasították Nagy György semmisségi panaszát s ezzel jogerőssé vált az ítélet. 1912. február 28-ára idézték meg Nagy Györgyöt, s a törvényszéken Szepessy táblabíró hirdette ki előtte a legfőbb bíróság döntését. A törvény értelmében a jogerős büntetést nyomban meg kellett kezdeni, hacsak ha-

lasztást nem ad a királyi ügyészség. Nagy György kért is halasztást, de nem kapta meg s tüstént be kellett vonulnia a fogházba. Ekkor ezt nyilatkozta: "Dicsőségnek kell tartani a letartóztatást. Nekem, noha az elmúlt időkben 9-10 királlysértő cikkem jelent meg,/ a Magyar Köztársaságban - B.T./ fájdalom, nem történt semmi komolyabb bajom, noha nagy dicsőségnek tartottam volna, ha az igazságért szenvednem is kellett volna."⁴⁶ A Délmagyarország cikkírója meg is jegyzi: "Most hát letartóztatták és "szerved" - nem is panaszkodhatik."⁴⁷

Nagy György Vásárhelyre kerülése után azonnal bekapcsolódott a helyi politikai életbe. Kun Béla és Nagy György javaslatára új pártkör alakítását tűzték ki célul. A Vásárhelyi Reggeli Ujság tanúsága szerint szeptember 19-én Nagy már mint a függetlenségi párt diszelnöke mondott beszédet a pártkör alakításának szükségességét hirdetve.⁴⁸ Közben rendszeresen részt vett az igen szép számmal működő olvasóköri munkájában. Előadásokat tartott nemcsak politikai témákról, hanem irodalmi és jogi kérdésekről is. Szinte népművelői feladatokat látott el ez időben. A megalakuló új pártkör a Függetlenségi és 48-as Kosuth Lajos pártkör nevet vette fel. Alapító tag lehetett, aki legalább 20 koronát fizetett le. Ezenkívül voltak rendes tagok is. A tagsági díj 2 korona volt évenként és a belépés legalább 3 évre jelentett elkötelezettséget.

A pártkör hivatalos megalakulása 1910. október 9-én történt meg. Elnöke Nagy György lett, a diszelnöki tisztséget Kovács János töltötte be, az alelnök pedig Kmetty Béla lett.⁴⁹ Nagy György több helyi szervezetnek is az élére került. Így a Kossuth Népkör elnöke lett,⁵⁰ majd megválasztották a Damjanich utcai I. 48-as Olvasóegylet tiszteletbeli elnökévé,⁵¹ az újvárosi olvasókör elnöki tisztségét is ő látta el,⁵² valamint a Gépkezelők, Fűtők és Ete-tők Egyesülete is diszelnökévé nevezte ki Kun Bélával együtt.⁵³

A parlamenti ellenzéknek az 1910. júniusi választásokon elszenvedett veresége igen nagy csalódást okozott. Justh Gyula a lemondás és visszavonulás gondolatával is foglalkozott. A Justh-párt 1910 végére kezdett felocsudni a vereség okozta kábulatból. Ettől kezdve figyelhető meg a párton belül, hogy közelednek a demokratikus erők felé. Ennek nyitánya volt, hogy aktívan bekapcsolódtak a Választójog Országos Szövetségének munkájába és itt közeledtek az SZDP-hez. Justh 1911-ben már konkrét kapcsolatot keresett a szociáldemokrata párttal. A közeledést az SZDP 1911. áprilisi kongresszusa is támogatta, amely fegyverbarátságot ajánlott fel a Justh-pártnak. A Választójog Országos Szövetsége 1910. április 11-én alakult meg, és elnöke a konzervatív beállítottságu báró Bánffy Dezső lett. Bánffy halála után, 1911. májusában Justh Gyu-

lát választották meg a szövetség elnökévé. A szövetség munkájába bekapcsolódott az SZDP is. Tevékenységük mindezekelőtt a választójogi népgyűlések, tüntetések szervezésére irányult; emellett a választójogi propaganda szervezeteként is tevékenykedett. Justh Gyula pártja 1910. novemberében tervezett egy népgyűlést tartani Budapesten az általános, egyenlő, titkos választójog kérdésében, amelyre meghívták Bánffy Dezsőt is. A szövetség a kérésre a következő levélben válaszolt Justhnak: "A Választójog Országos Szövetségének elnökéhez intézett szíves meghívására Bánffy báró ő nagyméltóságának megbízásából Nagyméltóságod figyelmét felhívni bátorkodom a Választójogi Szövetség azon elvi álláspontjára, hogy kiküldendő szónokaival csupán pártközi gyűléseken vesz részt, ellenben olyan gyűléseken, melyek nem pártközi jellegűek, hanem pártgyűlések, a Szövetség, mint pártközi intézmény részt nem vehet."⁵⁴ Tehát adott volt a közeledés lehetősége a demokratikus erőkhöz, az SZDP-hez. 1910 végétől, de különösen 1911-ben a Justh-párt közös népgyűléseket szervezett az SZDP-vel és a Választójog Országos Szövetségével együtt, illetve küldötteket delegált a szövetség munkájában résztvevő más pártok népgyűléseire is.

A Justh-párt helyi pártköreinek tevékenységét 1910. végétől az általános, egyenlő, titkos választójogért folytatott küzdelem determinálta leginkább. Hódme-

zövásárhelyen 1910. október 23-án alakult meg a Választójog Országos Szövetségének helyi fiókszervezete, amelynek elnöke Vetró Lajos Endre lett.⁵⁵ Az ujonnan alakult szervezet karöltve a Függetlenségi és 48-as Kossuth Lajos Pártkörrel már október 30-ára választójogi gyűlést hirdetett meg a városban. A nagygyűlésen Nagy Györgyön kívül felszólalt még Vetró Lajos Endre, Kun Béla, Fáber Oszkár, a Választójog Országos Szövetségének küldötte, Kovács József, Hézső Pál a helyi kisbirtokosok képviselőjében és Garbai Sándor az SZDP részéről.⁵⁶

Viszonylag nagy vihart kavart az 1911. április 30-án Aradon rendezett választójogi népgyűlés, amelyet a Justh-párt az SZDP-vel közösen rendezett. A gyűlésen felszólalt egy román képviselő is. A Fejérváry József által szerkesztett munkapárti beállítottságú Hódmezővásárhely című politikai napilap támadást indított az ellenzék ellen.⁵⁷ A cikkben a következők jelentek meg: "Köztudomásu, hogy az ellenzék a múlt vasárnap Aradon összeszűrte a levelet a szocialistákkal, amit különben senkisé sem vett komolyan, mert vajmi kicsi jelentőséget tulajdonítanak a dolognak, tudják ezt maguk az ellenzékiek is és tisztában vannak ők maguk is, hogy a szocialistákkal való ölelkezés nem sokat használ nekik, azonban nem is erre fektették a főszulyt; a szocialistákkal való ölelkezést ők csak lepelnek használták Aradon, amely mögött egy-egy veszedelmes

paktum jött létre az ellenzék és az oláhok között, akik fél millió koronát ajándékoztak el a román titkos alapból választási célokra, ha a románoknak a legközelebbi választáson segítségére lesz az ellenzék, hogy megfelelő számú román képviselőt juttathassanak be a magyar képviselőházba."⁵⁸ A Justh-párt elnöke becsületsértésért és rágalmazásért sajtópert indított a Hódmezővásárhely című lap ellen az arra illetékes szegedi királyi törvényszék esküdtbíró-ságánál.⁵⁹ Justh Gyulát az ügyben Nagy György képviselte. A Délmagyarország közlése szerint a vádat maguk a románok is elutasították: "A bécsi Vaterland mai száma a nemzeti-ségi képviselők nyilatkozatát közli, melyben ezek kijelentik, hogy nem igaz a hír, mintha ők a Justh pártot támogatnák. Különösen a románok tiltakoztak az inszinuáció ellen és hangoztatják, hogy a románok mindig hű elemei voltak a császárnak és a Habsburg-birodalomnak. Ezt a tradicionális politikájukat most sem akarják megváltoztatni."⁶⁰ A szegedi törvényszék 1912. március 9-re tűzte ki a tárgyalást.⁶¹ A tárgyalást megelőzően a Világ című budapesti lapban megjelent az ügyvel kapcsolatban egy hírlapi kaesa is, mégpedig, hogy a tárgyaláson a vádlott Fejérváry József tanujaként meg fog jelenni Khuen-Héderváry és Tisza István is. A Délmagyarország részleteket is közöl e cikkből, de cáfolja is azonnal a dolgot.⁶² A tárgyaláson Justh Gyula valóban megjelent, de Fejérváry József a tárgyalás

szünetében írásos nyilatkozatban visszavonta a lapjában megjelent cikket, amit Justh el is fogadott, így a vádat elejtették.⁶³

Hódmezővásárhelyen 1911. május 28-án nagyszabású választójogi népgyűlést tartottak, amelynek jelentőségét csak növelte az a tény, hogy a gyűlésen megjelent Justh Gyula is. A Vásárhelyi Reggeli Ujság így köszöntötte szalagcímbe a gyűlésre megjelenteket: "Isten hozta vezérünket: Justh Gyulát és a népjogok bajnokait Hódmezővásárhelyre! Magyar hazánk csak úgy lesz nagy és hatalmas, ha kitagadott gyermekei nem lesznek, hanem aki vérrel és pénzzel adózik, annak alkotmányos jogait is törvénybe iktatjuk!"⁶⁴ A gyűlést megelőző estén bankettet rendeztek Justh tiszteletére, amelyen Kovács József beszédében azt fejtegette, hogy az általános, egyenlő, titkos választójog kivívásának nemzetvédő hatása lesz és nagy tetszés mellett mondotta, hogy a "szocialistákat pedig testvérekül kell fogadni".⁶⁵ Az SZDP-hez való közeledésre utal az a tény is, hogy a gyűlést előkészítő megbeszélésre a rendező Kossuth Lajos pártkör meghívta az SZDP helyi csoportjának vezetőit is, sőt Égető János, Borsi János és Kiss Sándor részt is vettek a függetlenségi pártkör választmányi ülésén.⁶⁶

A népgyűlés két szempontból is igen jelentős volt. Az egyikre még a gyűlés előtt Nagy György hívta fel a figyelmet cikkében: "Országos jelentőségűvé avatja a vásárhelyi

nagygyűlést, hogy itt fogja először felemelni tiltakozó szavát a függetlenségi párt a katonai létszámemelés ellen. Mert ha a kormány törvényjavaslata törvénnyé erősödik, ha 56 400 fővel fog szaporodni az ujonczlétszám, ha Magyarország újabb közel 300 millió katonai sarcot fog fizetni, akkor e vérben elsorvasztott, pénztől kifosztott nemzet sohasem lesz eléggé erős függetlensége kivívására."⁶⁷ A másik az, hogy a gyűlésen felszólalt Schvimmer Róza is az Országos Feminista Egyesület részéről, "... aki általános helyeslés mellett és ez egyszer minden félbeszakítás nélkül politikai jogokat kívánt a nőknek."⁶⁸ Justh is elismerte a női választójog jogosságát, csak kérte őket, hogy ezekben a "nehéz időkben" ne tolják előtérbe ezt a kérdést, mert a mai parlamenttől ugysem kaphatják meg.⁶⁹ A vásárhelyi nők nevében Csorba Mária szólalt fel és arról beszélt, "hogy a nőknek kell kitartásra buzdítani a férfiakat."⁶⁵ Ezen a gyűlésen jelentették be először, hogy Bánffy Dezső halála után Justh Gyulát választották meg a Választójog Országos Szövetségének elnökévé.

1911. januárjában Nagy György nyilatkozott a budapesti A Nap című bulvárlap tudósítójának arról a szándékáról, hogy Vásárhelyen köztársasági pártot kíván létrehozni. Az ellenlábás Endrey Gyula lapjában, a Vásárhely és Vidékében azonnal reagált Nagy György nyilatkozatára Nagy Gyurka köztársasági pártja címmel.⁷⁰ Endrey

a cikkben hóbortnak nevezte Nagy György vállalkozását és külön kigunyolta Nagynak azt a kijelentését, hogy a köztársasági elképzelésnek már közel tízezer hive van. Külön hangsúlyozta még, hogy - ugymond - Vásárhelyen a párthoz egy szál tisztességes ember sem fog csatlakozni. Természetesen nem maradt válasz nélkül Endrey támadó hangvételű írása. Nagy György a Vásárhelyi Reggeli Ujság hasábjain hasonlóan gunyos hangnemben válaszolt Endreynek, Válasz egy vakkantásra címmel.⁷¹ A válaszban kifejti, hogy benne már régóta megfogalmazódott a köztársasági párt megalakításának gondolata, és Vásárhelyen, "ebben a szintiszta magyar városban, a függetlenségi eszmének ebben a bevehetetlen városában"⁷² ismerkedett meg olyan emberekkel, akikkel - úgy érzi - képes lesz közösen kivívni a magyar függetlenséget, s e cél érdekében kívánja létrehozni a köztársasági pártot. A válasz után Endrey provokálta Nagyot, s így január 27-én pisztolypárbajt vívtak egyszeri golyóváltással. Nagy nem élt a lövés jogával, ugyanis Endrey lőtt először. Sebesülés nem történt, de a felek nem békültek ki. "A párbaj a Bakay-féle kishomoki tanyán játszódott le, itt történt meg tehát az első lövés a jövő magyar köztársaságért."⁷³ A párbaj végül azzal zárult, hogy párbajvétség miatt a járásbíróság 3-3 napi államfogházra ítélte Endreyt és Nagyot. Az ítélet ellen nem fellebbeztek.⁷⁴

A Függetlenségi és 48-as Kossuth Lajos

pártkör 1911. január 30-án felolvasó ünnepet rendezett. A kör alelnöke, Kmetty Béla röviden ismertette, hogy Nagy György egy nyilatkozata miatt - melyben a köztársasági eszmét hirdette meg - hirlapi támadásban részesült. Indítványozta, hogy az elnöknek szavazzanak továbbra is bizalmat. Kmetty Béla indítványát egyhangulag elfogadták. Ezután Nagy György emelkedett szólásra, és beszédében a következőket mondotta: "Ami az ügyem személyi oldalát illeti, arra ildomtalanság lenne a lovagias elintézés után csak egy szóval is rátérnem. Nem is teszem! Tisztán ügyem közérdekü részére szoritkozom. Igenis én vallom és hirdetem, hogy a teljes nemzeti függetlenség eszméjének, a köztársaság eszméjének vagyok a hive. Ez nem ellenkezik a függetlenségi és 48-as párt programjával. /eredetileg vas-
tagon szedve - B.T./ Ebből titkot sohasem csináltam! Azt tartom, hogy az emberi méltóságnak egyedül ez az államforma felel meg. Csekély erőmmel küzdeni fogok alkotmányos uton és törvényes fegyverekkel, küzdeni fogok a nemzeti függetlenség megvalósításán. Erre kötelez lelkiismeretem parancsa. Hazám szeretete, Kossuth Lajos hódító példájának követése. Véleményem szerint a republikánus eszmék hirdetése nem tesz összeférhetetlenné a Kossuth Lajos pártkör elnöki tisztségével. A függetlenségi és 48-as pártköröknek is az a célja, hogy a nemzeti függetlenségért vívott küzdelembe szervezett erővel vonuljanak. Ezzel a céllal

nem ellenkezik azoknak törekvése, kik a küzdelem végcélját a teljes nemzeti önállóság s ez önállóságot a köztársasági államformának megteremtésében látják. Pártkörünk alapszabályai szerint a kör célja Kossuth Lajos elveinek a hirdetése. Én Kossuth Lajos tanítását a maga teljességében vallom. Ha a pártkörnek csak egyetlen egy tagja is van, - mivel az nem ellenkezik a függetlenségi és 48-as programmal - aki nem ért egyet azzal, hogy a köztársasági államforma megteremtését hirdetem, szívesen távozom az elnöki szék-
ből. De meggyőződésemet meg nem változtatom. Én a magam útján járok. Örvendek, hogy ilyen lelkesen nyilatkozott meg irántam az én polgártársaim szeretete. Ez a szeretet arról biztosít, hogy jó uton járok, hogy megértik az én becsületes, hazafias törekvésemet. Vagyok mi voltam, és leszek, aki vagyok."⁷⁵ Nagy György a pártkör elnöki tiszt-
ségét vásárhelyi tartózkodása alatt végig megtartotta. Az anyapárt bizalma sem rendült meg Nagy György iránt. Bizonyítékul szolgál erre az a tény is, hogy Nagy György 1911. február 7-én kötött házasságán az egyik násznagy maga Justh Gyula volt, a másik pedig a balpárt volt elnöke, Szappanos István.⁷⁶

A meghirdetett program első állomása volt, hogy Nagy György tervbe vette a republikánus eszmék sajtó útján való terjesztését. 1911. júliusában folytatásos cik-
ke jelenik meg a Gonda József által szerkesztett A Jövendő

cimű irodalmi lapban Magyar köztársaság címmel.⁷⁷ Ez a cikk különben majdnem megegyezik a Magyar Köztársaság első számában programadó cikként megjelent írásával, amelyet Kossuth Lajos országa cím alatt közölt le.⁷⁸ "Nemzetünk millióinak szívében ott él a köztársasági eszme szeretete. Minden nagykorú nemzet saját sorsának ura akar lenni. A teljes nemzeti függetlenség álma megvalósulásra törekszik. Ez a törekvés teremti meg a magyar köztársasági pártot is, hogy az alkotmányos fegyverekkel küzdjön a népfelség diadaláért. Ez a küzdelem nemcsak jogos, hanem törvényes is. A magyar büntetőtörvény csak azon cselekményt bünteti fel ségsértés címen, mely közvetlen arra van irányozva, hogy az állam alkotmánya erőszakkal megváltoztassék. A mi törvényünk csupán az alkotmányos államforma megtámadását minősíti izgatásnak. De megvan minden állampolgárnak az az elvitathatatlan joga, hogy alkotmányos uton a nemzeti függetlenség kiépítésén dolgozzék."⁷⁹ A Jövendőben Szatyr aláírással Nagy György lapindítási tervét kommentálják. Irdekes írás, mivel a radikálisan gondolkodó progresszív értelmiségiek véleményét tükrözi a republikánus mozgalommal kapcsolatban. "Nem vagyunk a pártján, nem haladunk az ország boldogságának, jólétének a kivívásáért azon az uton, melyen ő halad, mert a mi gondolkozásunk szerint ma már nem ideáért kell küzdeni, de a modern radikalizmus, szociális és kulturális fegyvereivel kell sorompóba lépni po-

litikai, társadalmi, gazdasági és kulturális elnyomóink ellen, - mondom más párton vagyunk - de megdöbben a bátorsága, imponál az energiája és szükségesnek tartjuk, üdvösnek tartjuk a jövő érdekében, hogy ott, ahol annyira megalkuvó, célszerű, gyáva, erősen konclesó a sok közéleti vezér, ahol minden érdek és haszonlesés, hol bevett szokás a lélekvásár, hol a közéleti idealizmus ismeretlen fogalom, ahol a hatalom igájában van a számtalan erőteljesítő: karsogjon bele a zsibvásár zajába a félelmet nem ismerő, megváltást akaró nagy igazságok apostoli próféciája!"⁸⁰

Szatyr, azaz Gonda József írása után közli a lap a Magyar Köztársaság előfizetési felhívását. "Októbertől kezdve "Magyar Köztársaság" címmel politikai lapot szerkesztek. A lap minden hó 14-ik napján fog megjelenni, hogy megjelenésének idejével is emlékeztessen nemzeti történelmünk leg-egészségesebb napjára: 1849. április 14-ére. Lapommal szolgálni akarok lelkeim örökegy szentségének: a köztársasági eszmének. Hízogó hazugság a magyar nemzet királyhűsége. A történelem mást tanít! A népszerűtet glóriás szentjei: Rákóczi és Kossuth a király ellen küzdöttek, az ónodi országgyűlésen és a debreczeni nagytemplomon átvezetett utjuk a nemzet szívébe, az örök életnek ehhez az élő forrásához. Ott él milliók szívében a teljes nemzeti függetlenség eszméje s csak ébresztgetni, költögetni kell! Vagyunk, kik vállalkozunk az ébresztés szavára, költögetés

munkájára. Gyűlölöm az elnyelt átkot, a zsebbe rejtett öklöt, az ijedős igazságot. A köztársasági eszme az ő hivetől férfias szókimondást, trónusvivó tetteket, vértanúságra is kész elszántságot követel. Érzem az eszme nagysága mellett az én tehetségem törpeségét, de érzem azt is, hogy az a szentséges szeretet, mellyel az emberi méltóságnak és a nemzeti függetlenségnek államformájához ragaszkodom, fel-emel engem arra a nagy tisztességre, hogy munkálkodhassam - ha kell szenvedve üldöztetve is - Rákóczi és Kossuth országára eljövételén! Büszkén hirdetem, hogy a magyar köztársaság eszméjének vannak nálamnál kiváltságosabb erejű hittvallói, de szerénységgel állíthatom azt is, hogy nincs senki, ki kevésbé félne az önkényuralom paragrafusos és fegyveres pandurjaitól s aki hittel hinne a népfelség diadalában. Annak a félelemnek hiánya s ennek a hitnek a teljessége teszi hazafias kötelességemmé a "Magyar Köztársaság" szerkesztését.

Lapomban mindenről s mindenkiről csak a tiszta igazat fogom írni, de ezt megírom a királyság államformájáról s I. Ferencz Józsefről is. Isten engem úgy segéljen!

Knyásárhely, 1911. augusztus havában. Nagy György⁸¹

Természetesen a Magyar Köztársaság előfizetési felhívására azonnal reagáltak a kormányhű lapok is. A Délmagyarország egyik cikke a következő címmel jelent meg: Reszkess dinasztia, jön Nagy György fapuskával! "Huj, huj! Mi lesz

ebből? Reszkess Európa! Jön Gyurka a fapuskával. A "trónusvivó tettekkel", az "örök egyszentséggel", a "népfelség diadalával". Gyurka! Ne izélj! A közönség máris életveszélyesen tolong, hogy előfizethessen a "Magyar Köztársaság"-ra. Na tessék! Ebben a szomorú országban még meg is nevettetik az embert."⁸²

A Magyar Köztársaság megjelenése azonban nem ment zökkenőmentesen. Beindult a szegedi Királyi Ügyészség gépezete, hogy még csirájában fojtsa el a kezdődő republikánus mozgalmat, és az induló lapot. Éppen a havi-lap megjelenésének napján küldi a Harsányi nevezetű szegedi királyi ügyész a következő ügyiratot Vásárhely polgármesterének. "A Hódmezővásárhelyen megjelent "Jövendő" című lapnak 1911. augusztus 20-án megjelent 8-9. száma 184-185. oldalán megjelent közlemény alapján dr. Nagy György ottani ügyvéd 1911. október 14-én "Magyar Köztársaság" címen lapot indít."⁸³ A továbbiakban arról érdeklődik, hogy Nagy György bejelentette-e a lap indítását. "Ha a bejelentés megtörtént, az arra vonatkozó iratokat rövid betekintés céljából megküldeni sziveskedjék. Ha pedig a lap a mai napon már megjelent, úgy annak két példányát esetleg az általam kezelt bűnügyi általány terhére is - beszereztetni, s hozzám lehetőleg postafordultával megküldeni sziveskedjék."⁸⁴ A hódmezővásárhelyi Polgármesteri Hivatal október 15-én válaszolt a 4680/1911. Elnöki ügyiratszámra az Ü-

gyészségnek. A válaszban közlik, hogy a lap október 14-én megjelent és Nagy György nem jelentette be a Polgármesteri Hivatalnál, hivatkozva az 1848. XVIII. tcz. 30. §-ára, mely szerint "csak azon időszakos lapok esnek bejelentési kötelezettség alá, melyek havonként legalább kétszer jelennek meg, egyben tisztelettel értesitem, hogy dr. Nagy György ügyvéd előttem szóval azt a kijelentést tette, hogy a "Magyar Köztársaság" című lapja egy példányát a Címnek is meg fogja küldeni."⁸⁵ 1911. október 17-én érkezett meg a válasz Vásárhelyre dr. Szapár királyi ügyész aláírással. A királyi ügyész átiratában közli, hogy a hivatkozott tc. 30. §. 1. pontja értelmében a lap indítása bejelentési kötelezettség alá esik és hogy a megjelent folyóiratból nem derül ki, hogy milyen időközökben jelenik meg.⁸⁶ Október 22-én felszólították Nagy Györgyöt, hogy három napon belül "adjon be nyilatkozatot" arról, hogy a "Magyar Köztársaság" milyen időközökben fog megjelenni.⁸⁷ A nyilatkozatot Nagy György október 30-án adta meg Nagy Bálint polgármesteri iktató előtt: "... ezennel bejelentem, hogy lapom: a "Magyar Köztársaság" havonként egyszer és pedig minden hó 14-én jelenik meg, tehát az 1848. évi XVIII. tcz. 30. §-a értelmében bejelentési kötelezettség alá nem esik. Megbotránkozva csodálkozom azon, hogy a tekintetes kir. Ügyészség jogtalanul a lap leendő tartalma iránt is érdeklődik. Ez súlyosan sérti a sajtószabadság elvét. Az ügyészségnek

tudnia kell, hogy a cenzurát már 1848-ban eltörölték. Miután az ügyészségnek a leendő tartalom iránti tudakozódása a sajtószabadság elvét sérti, kérem az ügyészség megkeresését a szegedi tekintetes kir. Főügyészséghez áttétetni.
Holt: Hódmezővásárhelyen, 1911. október 30-án.

Tisztelettel: Nagy György sk."⁸⁸

Mivel az ügyészség a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt nem tudta betiltani a Magyar Köztársaságot, ezért novemberben - Nagy Györgyöt megkerülve - ismételt támadást indított a lap ellen. Dr. Szapár királyi ügyész ismét egy leíratot küld a polgármesterhez. A támadás a Münz Rudolf és Társa nyomda ellen irányult, ahol a Magyar Köztársaság készült. A Münz nyomda által készített nyomdatermékek felsorolása nem volt teljes, mert nem tüntették fel a Magyar Köztársaság című lapot. A leírat külön felhívja a figyelmet, hogy a megjelent lap példányszámát is közöljék az ügyészséggel, visszamenőleg az októberi és novemberi adatokat is kérték.⁸⁹

A lap megszűnését természetesen így sem tudták elérni. Ezután kezdődött el, hogy Nagy György és társai nyakába lépten-nyomon királlysértési és izgatási pereket akasztottak.

A M O Z G A L O M S Z E R V E Z Ő D É S E, T E R J E -
D É S E É S A P Á R T M E G A L A K U L Á S A

1911. október 14-én jelent meg a Magyar Köztársaság első száma. A Vásárhelyi Reggeli Ujság október 15-i száma ismerteti a lap cikkeit és megjegyzi, hogy "országos érdeklődés kíséri dr. Nagy György vállalkozását."¹ A lap példányszámára csak következtetni lehet Szathmáry Tihamér Vásárhelyi rendőrkapitányának 1912. január 7-én kelt jelentéséből, amelyet Csongrád vármegye főispánjának tett. A jelentés ismerteti, hogy Hódmezővásárhelyen mely lapok és folyóiratok jelennek meg, illetve szerkesztetnek. "A "Magyar Köztársaság" kéthetenként megjelenő /nyilvánvaló tévedés - B.T./ politikai folyóirat, 900 példányban nyomják, állítólag több mint 700 vidéki előfizetője van, helyben alig kel, megjelenik Hódmezővásárhelyen, magyar nyelven Münz Rudolf nyomdájában, minden hó 14-én Dr. Nagy György ügyvéd szerkesztésében és kiadásában. A lappéldányok, tekintettel arra, hogy vidéki előfizetők tartják fent, a nyomdából egyenesen a postára adatnak s a helyi árusítás csak 15-én reggel kezdődik, a szerkesztőnek kijelentése szerint azért, hogy a lap előfizetői a kir. ügyességgel egyidőben kapják meg s ezáltal az ügyességnak az elkobzásra vonatkozó rendelkezése már eleve illuzióriussá tétessék. Ide vonatkozólag tisztelettel jelentem, hogy a

kir. ügyészség számára, minden hó 14-én expressz egy példányt meg szoktam küldeni, minélfogva az ügyészség a "Magyar Köztársaságot" idejében megkapja."²

A Magyar Köztársaság számainak vizsgálatából világosan kiderül, hogy elsődleges célként tűzték ki az Országos Köztársasági Párt mihamarabbi megalakítását.

"A mai politikai helyzet siralmasan sivár. Nincs párt, melytől az elcsüggedt nemzeti bizalom új életerőt nyerhetne. A függetlenségi és 48-as párt vezérei mind hordozták a koalíciós ígát s ennek szégyenétől nem menekülhetnek.

... Meg kell alakítani a köztársasági pártot is, hogy a parlamentben is képviselve legyen a teljes nemzeti függetlenség eszméje."³ 1912. elejére megalakult a leendő párt szervezőbizottsága. A szervezőbizottság munkájában a Magyar Köztársaság "állandó" szerzői mellett részt vettek még Csanád vármegyében Espersit János, dr. Kiss Pál; Békés vármegyében dr. Fábry Károly ügyvéd, a gyomai kerület volt országgyűlési képviselője és Kecskeméti Ferenc református lelkész, Békés volt országgyűlési képviselője. "A szervezőbizottság úgy határozott, hogy a köztársasági párt alakuló közgyűlését az ellenem indított bűnügy letárgyalása után hívja össze. ... Pártunk alakuló közgyűlésének nagyszabásúnak kell lennie. Nemcsak Ausztria, de az egész művelt világ tudomást kell, hogy vegyen arról, hogy Magyarországon van egy erős tábor, melynek hívei gyűlölik a

szolgásgot, megunták a százados sötétséget s szabadságra, világosságra vágnak. A köztársasági párt megalakítása a mi halhatatlan száműzöttünknek, Kossuth Lajosnak igazi hazatérését fogja jelenteni."4

A Magyar Köztársaság alapján rekonstruálható hogy milyen programmal kívánt fellépni a párt. Az általános, egyenlő és titkos választójog kivívása. "Amíg tehát ki nem vijjuk az általános, egyenlő és titkos választójogot: addig Magyarországon demokratikus népuralomról, s arról, hogy nálunk minden egyes állampolgár tagja volna a szuverén közös hatalomnak - Kossuth Lajos szerint csak beszélni is: zengő érc és pengő cimbalom!"5 A későbbiek folyamán megfogalmazódik az is, hogy konkrétan hogyan képzeli el a választójogot. Véleményük szerint a választói jogot 24 éves életkorhoz kellene kötni. "Azonkívül kötni kell az erkölcshez és bizonyosfoku értelemhez is ..."6 Az elképzelés szerint ez nem iskolai végzettséget jelentett volna, hanem a tanítók közreműködésével 3-4 hónapos tanfolyamokat kellett volna szervezni a leendő választók számára. Aki a tanfolyamot elvégezte, annak "a nép kebeléből" választott bizottság előtt vizsgát kellene tennie. A sikeres vizsga után lehetne felkerülni a választói névjegyzékre.7 Az analfabétákat sem lehet kizárni a választásokból. Erre a következő javaslatot tették: az írni nem tudó választó bármelyik választóval megirathatja szavazó-

lapját.⁸ Szekularizáció követelése: "Nyíltan kimondjuk, egyedüli oka hazánk romlásának a r. cath. papság óriás holtvágya; olyan az, mint egy pusztító fekély, melyet, ha idejében nem gyógyítanak, biztos halált okoz."⁹ Az adóztatási rendszer megváltoztatása, hisz Szilágyi Károly az 1900-as statisztikai adatok segítségével bizonyította, hogy Közép-Európában a legjobban megadóztatott nemzet a magyar volt.¹⁰ Önálló néphadsereg felállítása.¹¹ Önálló magyar vámterület kialakítása.¹² A további kivándorlások megakadályozása olyan formán, hogy a létfeltételeket javítani kell.¹³ Népjóléti, közegészségügyi és közös közművelődési intézmények felállítása.¹⁴ Ingyenes állami népoktatás bevezetése. "Ami a népoktatást illeti: legyen kötelező a tanítás mindkét nembeli gyermekekre nézve 18 éves korig s akinek nincs hozzá anyagi ereje, támogassa az állam s ha később határozott tehetségnek bizonyul, tétessen törvény szerint kötelességévé az államnak a tovább képeztetés."¹⁵ Az aláhuzott programpontok megtalálhatók az Országos Köztársasági Párt programtervezetében is.¹⁶ A kitűzött feladatok végrehajtásából feltételezhetőleg a nemzetiségieket sem zárták volna ki. Erre utal Enyedy Balázs megjegyzése is, hogy "Azok az okok hát, amelyek eddig a legtöbb társadalomban a monarchikus államforma megváltoztatására birták a népképviselőket, az egyéneknek, a tömegeknek, mindnyájunknak az individuális érzéseiből fakadtak, amelynek cél-

ja az élet jobbá, tehermentesebbé, szebbé tétele és ebben a törekvésben egyé tudnak olvadni a legkülönbözőbb nemzetiségű, vallásu és történelmi tradícióju népek is!"¹⁷

A Magyar Köztársaság első számának megjelenését követően Nagy Györgyöt azonnal perbe fogta a szegedi királyi ügyészség. Az indokot Nagy programadó cikke adta, amely Kossuth Lajos országa címmel jelent meg. Mint említettük, ez a cikk egyszer már teljes egészében napvilágot látott Gonda József lapjában. Érdekes, hogy ekkor nem emelt érte vádat az ügyészség, bár tudjuk, hogy ismerték ezt az írást is. A Magyar Köztársaság közlése szerint már október 19-én azt a kijelentést tette Székely Ferenc igazságügyminiszter, hogy "Ha másképp nem lehet, addig kell perekkel zaklatni /Nagy Györgyöt - B.T./, míg belefárad s abbahagyja agitációját."¹⁸ A vádindítvány már október végére elkészült. A hirre Nagy György nem ijedt meg, sőt mintegy válaszként a Magyar Köztársaság novemberi számában bejelenti, hogy létre kívánja hozni az Országos Köztársasági Pártot, és itt hirdeti meg, hogy mintának tekint a Szemere-kormány 1849. május 2-i programját.¹⁹ Sőt később máshol megjegyzi, hogy "kicsi legény arra az önkényuralom valamennyi kopókölyke, hogy engem megijesszen."²⁰ A vádirat 1912. januárjában készült el és a tárgyalást február 19-re tűzték ki.²¹ A szegedi ügyészség az alkotmányos államforma megtámadásának vétsége miatt indította

ezt az eljárást. Az elkövetett "bűncselekmény" 5 évig terjedhető fogházzal volt büntethető. Nagy a vizsgálat során ezzel védekezett, hogy ő az alkotmányos államformát nem támadta meg, hanem csak a magyar köztársaság eszméjét hirdette, amit tenni mindenkinek joga van. A vádirat elméletileg elismeri, "hogy a köztársasági államforma előnyeit a monarchikus államformával szemben tudományos alapon és általánosságban hirdetni szabad"²², de nem szabad hirdetni a magyar köztársaságot mint mielőbb megvalósítandó célt. Nagy György a pert republikánus tüntetésre kívánta felhasználni. "Nagy György dr. ügyében hétfőn váratlanul érdekes esemény történt. A kuruc fiskális fölkereste Pókay Eleket, a tárgyalás elnökét, akinek bejelentette, hogy a tárgyalásra háromszáz hive kíséri, azonkívül ötven debreceni republikánus polgár is megígérte a részvételét. A tárgyalási elnöktől belépőjegyet kért a republikánus polgárok részére. Pókay Elek természetesen nem teljesíthette a különös kívánságot, mert az esküdtszéki terem alkalmatlan ilyen demonstrációkra. Megfelelő számú helyet elfoglalhatnak a Nagy György-féle hivek, a többiek kiszorulnak a tárgyalási teremből. Megbízható forrásból arról értesültünk, hogy a tárgyalás napján nagy tüntetésre készül Hódmezővásárhely függetlenségi polgársága Szegeden. Fölvonulást terveznek lobogóval, zeneszóval."²³ Ez a cikk azonban tulzós volt. Nem beszélve arról, hogy a Délmagyarország február 14-i

száma tudni véli a részleteket is és azt írja, hogy Justh Gyula 100 tagu küldöttséget fog vezetni Nagy György tárgyalására.²⁴ Valójában a február 19-i tárgyaláson csak Szapannos István és néhány vásárhelyi függetlenségi polgár vett részt.²⁵ A per során Nagy György elmondta, hogy tudomása szerint hogyan indult meg az eljárás ellene. 1911. október 16-án Szapár József szegedi királyi ügyész felküldte cikkét Székely Ferenc igazságügyminiszternek, aki Balázs Elemér budapesti ügyésszel tárgyalta, hogy alkalmas lenne-e Budapesten tárgyalni ezt az ügyet. Az ügyész véleménye szerint nem, mert Nagyt ugyanis felmentenék, így került le az ügy Szegedre. Az alapot a budapesti tárgyalásra az adta volna, hogy az inkriminált cikk megjelent a Magyarország című lapban is. Az ügyben beidézték Nagy Györgyöt a vásárhelyi járásbiróságra is, ahol törvénytelen módon az iránt érdeklődtek, hogy hány előfizetője van a Magyar Köztársaságnak és általában hány példányban jelenik meg. Előadta még a vádlott, hogy az ügyészség a kenyerére is tört. Átírtak ugyanis a szegedi ügyvédi kamarához, hogy függesszék fel Nagy ügyvédi gyakorlatát. A kamara azonban visszautasította ezt a kérést, állítólag ezzel az indokkal, hogy nem becsutelen az, aki a hazáját szereti. Nagy a védőbeszédében többek közt megemlítette, hogy a köztársaságot parlamentális uton is létre lehet hozni. Portugália és Kína példájára hivatkozik, ahol szintén for-

radalom nélkül kiáltották ki a köztársaságot. Nagy Györgyöt az esküdtek felmentették. E verdikt alapján a bíróság is felmentette.²⁶ "A hallgatóság megéljenezte az ítéletet. Az éljenzés az utcán megismétlődött."²⁷

Nagy György 1912. március 7-én szabadult ki 8 napos fogházbüntetéséből, amit a Sas-körben tartott beszéde miatt szabott ki rá a Kuria. Nagy szabadulását követően a következő nyilatkozatot tette: "Ma reggel szabadultam a rabságból. A fogházban semmiféle kedvezményt, még a szabályokban előírtakat sem vettem igénybe. Azt akartam bebizonyítani a velem harcban álló hatalomnak, hogy nem az a legény, aki üti, hanem aki állja. Olyan fából vagyok faragva, hogy állom. Még dacosabb akarattal, edzettebb lélekkel folytatom a köztársasági párt megteremtésének munkáját."²⁸

A Magyar Köztársaság márciusi száma ismét leköszölte Nagy György inkriminált cikkét.²⁹ Több diadalittas tudósítás is megjelent a tárgyalásról, sőt a védőbeszéd is megjelent teljes egészében.³⁰ A pert követően akarták létrehozni az Országos Köztársasági Pártot.⁴ Kornyiczky Dezső, aki Nagy György sógora volt, néhány társával bejelentette, hogy Budapesten május 29-én kívánják megalakítani a pártot és ez ügyben kérvényt nyújtottak be Boda Dezsőhöz, az államrendőrség főkapitányához, hogy engedélyezze a pártmegalakulást követően rendezendő népgyü-

lést. Boda a kérelmet elutasította. A döntést megfellebbezték és az ügy a belügyminiszter elé került. A miniszterelnök, Lukács László - aki egyben a belügyi tárca birtokosa is volt - szintén elutasította a fellebbezést. Így a párt megalakulását a hatóságnak sikerült elodáznia. A köztársaságiak azonban az elhatározásuktól nem álltak el, sőt kijelentették, hogy illegálisan is hajlandók megalakítani a pártot.³¹ A köztársasági párt követelésén túl Damó Áron cikkében felmerül az a gondolat is, hogy szükség lenne egy köztársasági napilap indítására.³² Az említett dokumentumokat közli a Magyar Köztársaság 1912. július 14-i száma. A köztársasági párt alakulásának utjelzői címmel.³³

A köztársasági eszme hívei úgy gondolták, hogy az ő malmukra hajtja a vizet a hatalom ellenállása. Meg is próbálták ezt minden módon kiaknázni. Ebben az időben még ritkán reagáltak a napi politikai eseményekre. Fivételt képez ez alól Nagy cikke, amely Tisza István ténykedését kommentálja és azt írja, hogy "a tömegekben feltartóztathatatlanul terjed a köztársasági eszme."³⁴ Az eszme terjedésével kapcsolatban hasonlóképpen nyilatkozik dr. Kiss Pál a Makói Független Ujság hasábjain.³⁵ Közben Nagy György tovább működik, mint a vásárhelyi Függetlenségi és 48-as Kossuth Lajos pártkör elnöke. E minőségében táviratilag üdvözli Kovács Gyulát, aki sikertelen merényletet követett el Tisza ellen.

Felröppent az a hír is, hogy a sikertelen pártalakítást követően a köztársaság hívei Szegeden próbálják megalakítani a pártot. A Délmagyarország tudósítása szerint Nagy György a következőképpen nyilatkozott a lap munkatársának: "Budapesten elutasítottak bennünket - mondta Nagy György dr. - A határozatot megfőllebbeztük ugyan a belügyminiszterhez, de nagyon jól tudom, hogy a belügyminiszter jóváhagyja a főkapitány határozatát. Szegeden fogjuk megalakítani a köztársasági pártot. Reméljük, hogy a magyarság szívében nem talál akadályra a köztársasági eszme. Ha megkapjuk a belügyminiszter elutasító határozatát, a megalakulás iránt való kérvényt beadjuk Somogyi Szilveszter dr. főkapitánynak. Nem hiszem, hogy Szegeden is elutasítanak a kérelmünket. Utóvégre is az dicsőség, ha innen indul ki ez a mozgalom. De hiába is utasítanak el bennünket, az eszmét nem lehet legyűzni. Sőt minél inkább folytatják, annál inkább duzzad és izmosodik az ereje."³⁶ A Szegeden történő pártalakítási tervről több hírünk nincs. Valószínű, hogy ezt a tervet végül azért vetették el, mert törekedni kívántak a leendő párt országos jellegének demonstrálására.

Hogy a köztársasági eszme híveinek propagandája nem volt eredménytelen, bizonyítja például a Népszava 1912. június 25-én megjelent cikke is, amely Éljen a köztársaság címmel látott napvilágot.³⁷

A pártalakításra még egy sikertelen kísérlet történt Makón. Nagy elképzelése az volt, hogy a pártalakítást Makón, a "függetlenségek bevehetetlen várában", Justh Gyula "házájában" könnyen végre lehet hajtani. A tervéről azonban csak áttételesen értesülhetünk a Délmagyarországból. A lap gunyos hangnemben, de beszámol a tervről: "Nagy kár, hogy a makói rendőrkapitány nem teljesítette Nagy Gyurka kérelmét és megtiltotta a köztársasági párt alakítását. Minek tette ezt a makói rendőrkapitány? Miért fosztott meg bennünket attól, hogy ezt a szép párbajt végignézhattuk volna."³⁸ A szervezést Espersit János és Kiss Pál végezték. Az Est sokkal konkrétabban fogalmazta meg a tényeket. "A köztársasági párt hívei Nagy György volt országgyűlési képviselő agitációjára országos párt-szervezetet akarnak létesíteni. Az első alakuló gyűlést Makón kívánják megtartani. Dr. Kiss Pál ügyvéd és dr. Espersit János bejelentették Makó város rendőrkapitányának, hogy szeptember 8-ára Makóra egybehívják az országos köztársasági párt alakuló gyűlését. Kérték a bejelentés tudomásul vételét. Rákossy rendőrkapitány a tudomásulvételt megtagadta azzal az indoklással, hogy szeptember 8-ára a bejelentést semmi körülmények között nem veheti tudomásul, mert éppen aznap lesz Ferenc Ferdinánd Makó város falai között. Dr. Kiss Pál és Espersit János erre azt a kérelmet terjesztették elő, hogy vagy szeptember hó else-

jére, vagy szeptember 15-ére engedélyezze a gyűlést a rendőrkapitány, illetve vegye tudomásul az országos nagygyűlés bejelentését. A makói rendőrkapitány ezen kérelem fölött még nem határozott, mert mint a bejelentőknek mondta, érintkezésbe kíván lépni ebben a kérdésben a belügyminisztériummal. Az országos népgyűlés előkészítő bizottsága elhatározta, hogy abban az esetben, ha az alakuló nagygyűlést nem engedélyezik, szeptember 8-án egy monstre-bankett keretében mondják ki az alakulást, a melynek semmi komoly célja és szüksége nincsen. Az országos gyűlésen való részvételre már szervezkednek más városokban is. Tegnap este Kolozsvárott, Benkő Sándor törvényhatósági bizottsági tag elnökségével megalakult a köztársasági párt kolozsvári csoportja /valójában csak szervezőbizottságról van szó/- B.T./, és elhatározta, hogy a makói gyűlésen képviselteti magát. A kolozsvári értekezleten dr. Nagy György is jelen volt."³⁹ A belügyminiszterhez 1912. augusztus 1-én küldött jelentést Makóról az alispán helyett Tornay, a vármegye főjegyzője. "Az "Est" című politikai napilapban megjelent közlemény után azonnal bizalmas rendeletet intéztem Rákossy Gyula rendőrfőkapitányhoz..., mennyiben felel meg a lap közleménye a valóságnak. A mint várható volt, a hiradás nem fedte a valóságot. Dr. Kiss Pál és dr. Espersit János ügyvédek részéről a gyűlés megtartása tekintetében hivatalos bejelentés, a mely határozat alapjául szolgálhatott

volna, nem történt. Mindössze a rendőrkapitány és dr. Es-
persit János ügyvéd között folyt eszmecsere a gyűlés maj-
dani megtartása fölött. Az illető az iránt kérdezősködött,
minő álláspontot foglalna el a rendőrkapitány, ha ilyen
bejelentés történnék. A rendőrkapitány természetesen
azt válaszolta, hogy a hadgyakorlatokat megelőzőleg, sem
azok idejére semmi szín alatt sem számíthatnak engedély
nyerésére, a továbbiakra nézve felsőbb hatósága utasításá-
hoz tartja magát. A hírlapokban közzétett részletes tudó-
sítás tendenciózus volt, s az illetők reklámjául kívánt
szolgálni. Nevezettek ugyanis meg akarják előzni dr. Nagy
György hódmezővásárhelyi ügyvédet a párt megalakításában,
s épp ezért akciójuk inkább rivalizáló amazéval, mint egy-
öntetű. Ezért óhajtották volna alakuló gyűlésüket mindjárt
nyári munka befejezése után megtartani, s hogy azt egybe
akarják fűzni a hadgyakorlatokkal, főleg a trónörökös itt
tartózkodásával, szintén szenzáció-hajhászból történik.
A mozgalom különben kizárólag a megnevezett két ügyvéd
egyéni érdekeit szolgálja. Érdeklődtem az iránt, minő ha-
tást tesz nevezettek sajtójának ez irányban kifejtett mű-
ködése. A "köztársasági eszme" a legszegényebb lakosság
körében tetszetős jelszóvá vált, azonban ezek kommunishti-
kus tendenciát fűznek a mozgalomhoz. Komoly jelentősége a-
zonban absolute nincs, az egész mozgalomnak. Az ideát kü-
lönben Justh Gyula országgyűlési képviselő legutóbbi be-

számolója alkalmával vetették fel, a mikor mint egyáltalában most az összes ellenzéki gyűléseken, a kevésbé értelmes közönséget eme jelszóval haranguirozzák. A rendőrkapitányt különben utasítottam arra, hogy ily kiélezett politikai kérdésben ne bocsátkozzék az ellenzék exponált embereivel bizalmas eszmecserébe, mivel jelen esetben is mintegy interview alakjában közölték a bizalmasan elhangzottakat, s a célhoz mérten elferditve. A kérdést kizárólag hivatalosan kezelje, s kísérje állandó figyelemmel, minden jelenségről hozzám bizalmas jelentést tegyen. Az illetők különben gyűlésük megtartása iránt kérelmüket még most sem adták be."⁴⁰ Természetesen a főjegyző által említett rivalizálásról szó sem volt, csak egy olyan előzetes kísérletről, amelyet végül nem tudtak kivitelezni. A pártalakításra történő kísérletek egyfajta türelmetlenségre utalnak, amely annak is jele, hogy a párt szervezői úgy érezték, már elég ismert, elterjedt mozgalomról van szó és minél előbb komoly szervezeti formát akartak adni ennek.

Nagy György 1912. augusztusában agitációs körúton vett részt Erdélyben. E körútja alkalmával tett nyilatkozatot egy nagyváradi lap munkatársának. Nyilatkozatában beszámolt az elkövetkező hónapok terveiről. "Budapestén szeptember 7-én a Kossuth-lakoma alkalmából országos szervezetté alakulunk. Negyvenkilenc tagból álló választmányt létesítünk, külön vidéki választmánnyal. Az el-

ső gyűlésünk Mindszent községben lesz. Ami természetes is, hisz e megyében a legerősebb a párt. Itt kezdve Kovács József milliomostól, a hódmezővásárhelyi függetlenségi párt elnökétől mindenki a köztársasági eszmék hive. Azután legközelebb Nagyszalontán tartunk gyűlést. Ez lesz az első Bihar megyei gyűlésünk. Eszméink minden gondolkodó embert meg kell, hogy győzzenek. Pártunk június 4-ike óta /a parlamenti obstrukció letörése, és az ellenzéki intézőbizottság megalakulása - B.T./ oly erős, hogy hitünk hamarabb valóra válik, mint ahogy eleinte gondoltuk."⁴¹ A nyilatkozatból kiderül még, hogy Nagy György a Magyar Köztársaságot hetilappá kívánta átalakítani már szeptember 15-ével. Ez a terve azonban meghiúsult, mert nem tudott megfelelő anyagi bázist előteremteni a hetilap megindításához. A Magyar Köztársaság augusztusi számában beszámolnak a párt szervezésének folyamatáról. Gödöllőn és Kolozsvárott köztársasági értekezletet tartottak, ekkor jelentették be a szervezőbizottság felhívását is, amely szintén megjelent e lapszámban.⁴² A felhívás értelmében 1912. szeptember 7-én Budapesten a Rákóczi uti Wurglits vendéglőben az eszme hívei Kossuth-lakomát szerveznek. Ez összejövetelre hívták meg az érdeklődőket. A felhívás több lapban is megjelent. "Az eszme mind szélesebb körökben terjed az országban és a legutóbbi politikai események hatása alatt mind többen és többen léptek a köztársasági párt megalakítása érdeké-

ben küzdőtérre... A szervező bizottság a kétrendbeli tilalom után azt adja tudtul az érdeklődőknek, hogy 1912. évi szeptember 8-án délelőtt 11 órakor Budapesten a ferencvárosi 48-as pártkör helyiségében /Ferencz krt. 2. sz./ országos Kossuth ünnepet rendez, amely ünnepe lesz a köztársasági eszme híveinek."⁴³ Az ismerkedési estély címén meghirdetett találkozón, kijátszva a hatalom éberségét, 1912. szeptember 7-én alakult meg az Országos Köztársasági Párt.

A párt 49 tagu vezetőséggel alakult meg.

"Elnök: dr. Nagy György ügyvéd, a "Magyar Köztársaság" szerkesztője; tiszteletbeli elnök: Szappanos István ügyvéd, az országgyűlési függetlenségi és 48-as balpárt volt elnöke; alelnökök: dr. Espesit János ügyvéd, Jánossy Zoltán református lelkész, dr. Szacsuvay Gyula ügyvéd, a Háromszék vármegyei függetlenségi és 48-as párt elnöke; jegyzők: dr. Kiss Árpád ügyvéd, a "Független Székelység" szerkesztője, dr. Lánczi Simon, dr. Vida Gyula, az "Országos Kossuth Szövetség" titkára; pénztáros: Szabó Imre tanító, a hódmezővásárhelyi "48-as Munkáskör" elnöke."⁴⁴ Ezt követi a választmányi tagok felsorolása.⁴⁵ Érdekes megvizsgálni azt, hogy a vezetőség tagjai az adott időben hol éltek, hisz ez utal a köztársasági eszme területi elterjedésére is. Tizenhárman a Dél-Alföldön /Hódmezővásárhely: Nagy György, Lánczi Simon, Szabó Imre, Bodrogi Sándor az Ujvárosi Olvasókör elnöke, Gravátz Ferenc a Vásárhelyi

Reggeli Ujság felelős szerkesztője és Kovács József; Makó: dr. Espersit János és dr. Kiss Pál ügyvéd, a makói függetlenségi és 48-as párt elnöke; Nagylak: dr. Kolonics József ügyvéd, a nagylaki függetlenségi és 48-as kör elnöke; Szeged: dr. Lévy Ferenc ügyvéd; Békéscsaba: dr. Fábry Károly ügyvéd; Békés: Kecskeméti Ferenc./, tizenheten Erdélyben, a Nagyalföldön /a Dél-Alföld kivételével/ öten, Budapesten heten, a Délvidéken hárman, a Dunántúlon és a Felvidéken négyen éltek. Ez területi eloszlás is mutatja, hogy a Dél-Alföldön és Erdélyben volt a legelterjedtebb a mozgalom. Az erdélyi elterjedés azzal is magyarázható, hogy Nagy Györgynek kiterjedt ismeretségi köre volt ott. Hisz onnan származik és 1902-1908 között a Székely Ujság főmunkatársa volt, valamint itt volt országgyűlési képviselő is.⁴⁶ A pártvezetői többnyire vidéki lateinerekből kerültek ki, ügyvédek, lelkészekből, lapszerkesztőkből, függetlenségi pártkör-vezetők, akiknek módjukban állt közvetlen befolyást gyakorolni nagyobb számú tömegekre is. /A felsoroltak harmincnyolcan voltak./ Az eszme terjedését a vezetők tömegbefolyásoló hatása nagymértékben elősegítette. Nem véletlen, hogy már június 11-én, a párt megalakulása előtt a belügyminiszter a főispánokhoz küldött táviratában elrendelte, hogy: "Semmi esetre sem szabad valamely népgyűlést engedélyezni, ha tárgysorozatában oly kérdés van felvéve, amelynek tárgyalása az országgyűlés által

legutóbb alkotott s királyi szentesítést nyert törvények, különösen a véderővel kapcsolatos törvények kötelező erejének megtámadására irányulna, vagy a fennálló alkotmányos államformát köztársaságivá átalakításának érdekében támadná meg s ekként a büntetőtörvénykönyv által izgatás, vagy más büntetendő cselekmény elkövetésére vezethetne, ha pedig valamely népgyűlésen az érintett szempontból meg nem engedhető felszólalás történnék, a gyűlést azonnal fel kell oszlatni."⁴⁷

A Z O R S Z Á G O S K Ö Z T Á R S A S Á G I P Á R T
T E V É K E N Y S É G E

Az Országos Köztársasági Párt első gyűlését Mindszenten rendezte meg, bár a gyűlésre a hatóságoktól az engedélyt a helyi 48-as pártkör kérte. Erre az adott lehetőséget, hogy a pártkör elnöke Korom Lajos volt, aki egyben az Országos Köztársasági Párt választmányi tagjaként is tevékenykedett. A népgyűlésen Korom Lajos mellett felszólalt még Nagy György, Nyisztor Gyula és Sima László is. A népgyűlés kimondotta, hogy követeli a jogrend helyreállítását s az általános, egyenlő és titkos választói jogot. Justh Gyulát, Kossuth Ferencet, Egri Bélát és gróf Károlyi Mihályt üdvözölték.¹ Nem véletlen, hogy a népgyűlés egyidejűleg táviratban üdvözölte Justhot és Kossuthot. 1911. júliusától egyfajta közeledés volt megfigyelhető a parlamenti ellenzéki csoportok között, bár az ellenzék koalíciós összefogását teljes egészében már nem lehetett megvalósítani.

1912. októberében a politikai közérdeklődés homlokterébe az első Balkán-háború került. Október 6-tól országszerte tömeggyűlések zajlanak le szociáldemokrata kezdeményezésre "A balkáni háború és Magyarország" napirenddel. Szociáldemokrata megmozdulások voltak ekkor Szegeden, Szentesen és Makón is. A gyűléseken csatlakozás-

ra szólították fel az ellenzéket is, hogy közösen emeljék fel szavukat a Balkán-háboru ellen. Az Országos Köztársasági Párt is csatlakozott az MSZDP felhívásához. "... egy bekövetkező háboru... győzelmi riadójában is mi csak a halálhörgést hallanánk. Hiszen, a diadalmi vér a trializmus fáját termékenyitené. Azt a tittokban már elültetett fát, mely Magyarországnak újabb vándorbotot, újabb bitófákat teremne. Nem gyászosan jellemző-e a mai monarchikus államformára, hogy akaratunk, érdekünk ellenére belesodródtathatunk egy olyan balkáni háboruba, melyből a mi vérhullámainkon a kétfejű sasos hadigálya emelkednék magasabbra."² A Függetlenségi és 48-as Párt is csatlakozott a háboruellenes erőkhöz. Justh és Károlyi hívei október 13-án Cegléden rendeztek nagy tömeggyűlést e tárgyban. A Magyar Köztársaság hasábjain következetesen harcolnak a militarizmus ellen, a tulzott katonai kiadásokat támadja cikkében Regyi Antal. "A tul tengő császári hatalom az udvartartás és a militarizmus iszonyatos költségeivel gyilkos teherként nehezedik a magyar nemzetre."³ A továbbiakban támadja Ferenc Ferdinándot, a trónörökös. Ugy értékeli - és helyesen tette azt - , hogy a trónörökös klikkjétől ered a háborus helyzet kiéleződése.

Merényi László, aki az Österreichische Staatsarchiv - Kriegsarchiv anyagában kutatót, tanulmányában felhívja a figyelmet a következőkre: "Nem véletlen,

hogy a béke akkori fő ellensége: Ferenc Ferdinánd háborus
usztó csoportja felfigyelt a magyar köztársasági mozga-
lomra. A trónörökös már szeptemberben /mihelyt megtudta az
országos pártalakulás hírért/ azonnal irt a magyar kormány-
nak, erélyes rendszabályokat követelve a republikánusok el-
len. Azt lehetett volna várni, hogy a munkapárti budapesti
minisztérium /amelynek sok kérdésben éles nézeteltérése
volt Ferenc Ferdinándék "trialista" csoportjával/ most ha-
tározottan el fogja utasítani a hazánk belügyeibe való be-
avatkozást. Nem ez történt. Lukács miniszterelnök szinte
mentegetőző hangon válaszolt Ferenc Ferdinándnak, melyben
arra hivatkozott, hogy "nem komoly dolog ez a párt." Meg-
jegyzendő azonban, hogy a trónörökös klikkje ebben a kérdés-
ben tisztábban látott. Azonnal felismerte, hogy itt a ma-
gyar politikai életnek egy számukra igen veszélyes alaku-
latáról van szó, mely háborus terveiknek is útjában áll
majd."4

A pártnak, megalakulása után egyik legfon-
tosabb feladata volt a tömegbázis kiszélesítése. A kor
szokásainak megfelelően helyi pártköröket kívántak létre-
hozni. Ezt azonban a hatóságok minden lehető eszközzel
meg próbálták akadályozni. Sok esetben önálló helyi párt-
kör nem is alakult, annak ellenére, hogy propagandai cél-
zattal a Magyar Köztársaság beszámolt róla, hanem a helyi
függetlenségi pártkör kebelén belül tevékenykedett néhány

egyén, ki magáévá tette a köztársasági gondolatot. Az első pártkör Budapesten alakult meg 1912. december 1-én a Sas-körben. Az eredeti terv szerint a pártkör-alakítást társas vacsora keretében akarták lebonyolítani. A vezetőségnek azonban tudomására jutott, hogy a rendőrség ezt meg akadályozni, ezért titokban délelőtt 11 órakor megtartották az alakuló gyűlést, amelyen Nagy Györgyöt, az országos párt elnökét választották meg a budapesti szervezet elnökévé. Id. Madarász József, Szappanos István és Lakatos Miklós diszelnökök lettek, a titkári tisztséget Korniczky Dezső látta el. A társasvacsorát ennek ellenére megrendezték, amelyen a rendőrség is megjelent. A vacsora nem zajlott le incidens nélkül, ugyanis Kalmár Antal politikai beszédet akart mondani, ezért a rendőrség az összejövetelt feloszlatta.⁵ 1913. január 19-én alakult meg a debreceni pártkör, melynek elnökei Jánosi Zoltán, dr. Király Péter és Dobó Sándor lettek.⁶ E pártkör-alakulás előzménye, hogy a belügyminiszter 1912. november 23-án számjeles táviratot küldött Debrecenbe a főispánnak. "Mai hírlapok szerint ottani rendőrhatalóság a Köztársasági Párt megalakulását tudomásul vette."⁷ A továbbiakban az iránt érdeklődik, hogy az engedélyt valóban kiadták-e. A válasz: "... néhány, részben számba nem vehető egyén egyik helybeli vendéglőben közös vacsora leple alatt értekezletet tartott, köztársasági párt szervezésére bizottságot küldtek ki, alakuló gyűlés

bejelentve nem lett. Megalakulása meg nem történt. Rendőrhatalóság arról tudomást sem vehetett."⁸ Az említett előkészítő bizottság munkája révén végül magánháznál alakult meg a helyi pártkör. Hasonló körülmények között zajlott le a makói pártkör megalakulása is. A belügyminiszter 1912. november 30-án táviratban fordult a makói alispánhoz. A táviratban közli, hogy a Magyar Köztársaság közlése szerint⁹ a dr. Espersit János elnöklete alatti szervezőbizottság köztársasági pártkör megalakítása céljából gyűlést készít elő. A távirat felhívja az alispán figyelmét, hogy a leendő összejeövetelt hatóságilag figyelni kell, "és amennyiben azon tényleg tiltott szervezkedés folya - azonnali feloszlata iránt megfelelően intézkedjék."¹⁰ A belügyminiszter még ugyanezen a napon táviratot küldött Szegedre a polgármesterhez és Kolozsvárra a főispánhoz. Szegeden a szervezőbizottság elnökeként dr. Lévy Ferencet, Kolozsvárra pedig Hubay Károlyt nevezi meg.¹¹ A makói pártkör Espersit János lakásán alakult meg Nagy György elnöklete alatt, 1913. január 26-án. Elnökül Espersit Jánost választották meg. Az alakuló ülést követően "... a vezetőség átvonult az Érdeky-vigadóba, ahol az összegyűlt közönség éljenzéssel fogadta őket. A lelkesedés lecsillapulása után előbb Espersit János dr. szólott, tudatta, hogy a párt megalakult és minthogy a rendőrbiztos tiltakozott a szólás ellen, távozásra kérte a közönséget és befejezte beszédét.

A közönség nem távozott, hanem Nagy György dr.-t kívánta hallani. Nagy György a rendőri kirendeltség engedélye folytán csak egy percre beszélt és csendes távozásra szólította fel az óriási embertömeget. Ezek el is távoztak, de elkísérték Nagy Györgyöt Espersit János lakására."¹² Egy későbbi jelentésében beszámol az eseményről Makó város rendőrkapitánya is. "Az ez évben meghirdetett gyűlést a köztársasági pártnak nem engedélyeztem, s daczára annak, körülbelül 4000 ember gyűlt egybe, a kiket maguk az egybe hívók kértek fel távozásra, miután gyűlésüket magánházban már megtartották. A gyűlésről tudomásom volt, de mivel egyrészt magánházban tartották, másrészt karhatalmam nem volt csupán megfigyelésre szorítkoztam."¹³ A következő pártkör megalakulása egybeesett Nagy György második perével. A szegedi királyi ügyészség nem hagyott fel a köztársaságiak üldözésével. A Délmagyarország közlése szerint 1912. októberében már két sajtópert kezdeményezett az ügyészség a köztársaságiak ellen.¹⁴ A második pert Nagy György Feltámadunk! című cikke miatt kezdeményezték.¹⁵ A tárgyalást 1913. február 5-re tűzték ki.¹⁶ Nagy György össze kívánta kapcsolni perének tárgyalását a szegedi pártkör megalakításával. A pártkör alakulásáról dr. Somogyi Szilveszter, Szeged rendőrfőkapitánya így nyilatkozott: "Nyilvánosan semmi esetre sem alakulhat meg a köztársasági párt, mert ebben az alkotmányos államforma ellen való izgatást látja

a törvény. A vezetőség részéről azonban még csak meg sem kísérelték a megalakulás bejelentését."¹⁷ Ebben az időben már valóban nem jelentették be a pártkörök alakulási szándékukat, hisz ugysem kapták volna meg az engedélyt a belügyminiszter tiltó utasítása miatt. A perben ismét felmentő ítéletet hozott az esküdtszék.¹⁸ Nagy György nagyhatásu védőbeszédet mondott, amelyről még a Délmagyarország is elismerően nyilatkozott: "Az tagadhatatlan, hogy jó napja volt Nagy György dr.-nak. Hajdan való képviselőházi sikereire emlékeztet ez a nap - mondogatta mély megelégedettséggel a vezérkar. Fölhevülten s nekilendülten beszélt Nagy György dr., fizikai erejének és történelemtudásának a legteljesebb igénybevételével. Citált innen is, onnan is, csak úgy rázta ki a mellényzsebéből az évszámokat."¹⁹ A szegedi pártkör hivatalosan nem alakult meg, de a köztestársaságiak február 5-re datálják a megalakulást. "A rendőrség ... figyelemmel kísérte Nagy György dr. és kíséretének működését, hogy az esetleges pártalakulást megakadályozza. Vecsernyés és Bapkó detektívek a tárgyalás befejezése után megfigyelték Nagy György dr.-t, de az elutazásáig a vásárhelyi kíséretén kívül csak egy szegedivel, Lévay Ferenc dr. ügyvéddel érintkezett. A tárgyalás után a Tisza-szálló éttermében ebédeltek, onnan betértek a kávéházba, ahol délután négy óráig diskurálgattak. Nagy György dr. a hiveivel együtt az ötórás vonattal utazott haza Vásár-

helyre. A detektivek jelentése szerint a pártvezér elutasítása után sem kísérelték meg a pártalakulást."²⁰ Békés megyében is történtek kísérletek a helyi pártkörök megalakítására. Makai Márton, aki egy ideig a Szeghalom-Vidéki Hírlap szerkesztője volt, már 1912. szeptember 28-án kérvényezte a főszolgabírótól az engedélyt a pártkör megalakításához. Ezt elutasították, de Makai fellebbezett a belügyminiszterhez. Természetesen a minisztertől is elutasító választ kapott.²¹ Ennek ellenére 1913. október 5-én Makai lakásán megalakult a pártkör. Azonban a későbbiekben nemigen funkcionált. /Makai neve még a hírhedt makói közgyűlés kapcsán is fel fog merülni./ Gyulán Horváth Mihály kísérletet tett a pártkör megalakítására, de ez sikertelennek bizonyult.²² A Békés megyei terjedést nagymértékben gátolta, hogy a volt Áchim-párt még ezeit is jelentős hatást gyakorolt az ott élőkre. Az Országos Köztársasági Párt szentesi pártszervezetének megalakulását a Magyar Köztársaság 1913. május 1-re datálja. Érdeemes megvizsgálni e helyi szervezet kialakulását. A szentesi Levéltárban a pártkör megalakulásáról kézzelfogható adat nincsen, ezért a helyi sajtóanyag áttekintése alapján próbáltuk rekonstruálni az eseményeket. Szentesen az adott időben két sajtóorgánus jelent meg. Egy "ellenzéki" ujság, azaz a Szentesi Lap. Ennek szerkesztője Sima László, aki egyben a Szentesi II. 48-as Népkör elnökeként is tevékenykedett. A má-

sik lap - a kormánypárti - a Szentese és Vidéke, amely tematikáját tekintve nem volt annyira provinciális, mint a Szentesi Lap. Nagy György és a helyi függetlenségi pártkör kapcsolata a Szentesi Lap alapján figyelhető meg. Az első adat, mely számunkra érdekes, 1913. január 23-án jelenik meg. A Szentesi II. 48-as Népkör január 19-én tartotta évi rendes közgyűlését. A közgyűlésen egyhangulag elfogadták, hogy a népkör fennállásának negyedszázados jubileuma alkalmából, ami 1913. május 1-én lesz, ünnepélyes keretek között díszzászlót fognak avatni.²³ A február 27-i lapból értesülünk arról, hogy március 2-án népgyűlést tartanak Szentesen a Tyukpiac-téren a 48-as népkörök. Ezen a gyűlésen szónokként Nagy György is felszólal.²⁴ A gyűlésen azonban "Sima László jelent meg a szószéken és elsősorban is felolvasta dr. Nagy György következő táviratát: "A szabadkai köztársasági pártszervezet alakuló üléséről üdvözlötet küldök a szentesi polgároknak. Nagy György""²⁵ A május 1-én rendezendő ünnepségre többiben is megjelenik a lapban meghívó.²⁶ Az április 27-i lapból tudjuk, hogy "megjelenik az ünnepen dr. Nagy György, a köztársasági párt elnöke is, aki levélileg bejelentette."²⁷ Nagy György az ünnepség alkalmából rövid beszédet tartott. Erre a beszédre azonnal reagált a Szentese és Vidéke 1913. május 3-i száma. De idézzük a kialakult vitát a Szentesi Lap nyomán. "Amit én cselekszem, amit mondok, azért én mindenkor helyt-

állok. Amit azonban nem mondtam és amit nem cselekszem, azt mint rám fogott galád hazugságot, vissza utasítom. A Szentes és Vidéke szombati száma /május 3. - B.T./ otrombán támad meg és azt mondja rólam, hogy fölcsaptam köztársaság párti agitátornak s vezető cikkében lehuzta a sárgaföldig azt a szép ünnepet, amelyet az elnökletem alatt álló II. 48-as kör új zászlója fölavatására csütörtökön rendezett. Hát a Szentes és Vidéke hazudik. Ha én fölcsaptam volna köztársaság párti agitátornak, akkor én azt meg merném magam mondani, nyíltan és bátran. Olyan nyíltan és olyan bátran, amilyen nyíltan és bátran megállok negyvennyolcas elveim mellett. Szégyellje magát a Szentes és Vidéke, mert azon az ünnepen sok hatvanhetes elvű szentesi polgártársunk vett részt s onnan fölemelkedett hangulatban távozott, mint olyan ünnepről szokás, amely hazaszeretetnek van szentelve. És annak én oka nem vagyok, ha dr. Szántó Lajos ur, aki a támadó hirlap tudósítójaként ezen az ünnepen megjelent, nem hallotta jól, amit ott mondtunk. Lehet, hogy nem akarta hallani, lehet, hogy szándékosan rosszul hallott. Ennél többet nem mondhatok. Végül kijelentem, hogy azt a jelszót, amellyel dr. Nagy György zászlószegét elhelyezte a második 48-as kör új lobogójába, nem csak minden 48-as, de minden magyar ember aláírja. Itt megismétlem és alá is írom: "Legyenek áldottak azok, akik békés munkával szolgálják a hazát. De ezersze-

res áldás kísérje sirjukba azokat, akik, ha majd kell, meg is tudnak halni a hazáért!" Ez volt a dr. Nagy György köztársasági propagandája, ez volt az a kakkuktojás, ami a mi ünnepünkön kiritt. Hazudni rut, denunciálni még rutabb. Egyebet nem mondok. Szentes, 1913. május 2-án, Sima László, a II. 48-as kör elnöke."²⁸ A köztársasági párt május 1-ét jelölte meg, hogy megalakult a szentesi helyi szervezete. Ezt azonban csak a Magyar Köztársaság közlése támasztja alá.²⁹ Feltételezhető, hogy a köztársaság eszméivel sokan szimpatizáltak a függetlenségi pártkörön belül, és ezt tekintette úgy Nagy György, hogy független helyi pártkör alakult meg Szentesen. Az ügy epilógusa, hogy Nagy Györgyöt az alkotmányos államforma megtámadása címén a zászlóavatáson mondott beszéde miatt perbe fogta a szegedi királyi ügyészség. A feljelentést a szentesi rendőrkapitány tette meg. Erről jelentést tett az alispánnak is. Jelentésében írja, hogy Nagy György a beszédét a következőképpen fejezte be: "... nem csak szóval, éljenzéssel, de tettel kell szolgálni a hazát, ha kell életünket és vérünket is fel kell áldozni, le kell rázni az idegen uralmat, ki kell vivni a nemzet függetlenségét, erre csak egy út és eszköz van, - a köztársaság, erőssé csak úgy lehetünk, ha mindnyájan köztársasági pártiak leszünk, éljen a köztársaság."³⁰ Nagy védőbeszéde és a tanuk vallomása hatására a bíróság 1914. június 17-én felmentette a vád alól. Egyébként is, Nagy a

zászlószöveget saját nevében verte be, az Országos Köztársasági Pártot Szabó Imre képviselte.³¹

A helyi pártkörök szervezését nagymérvékben akadályozta az a tény, hogy 1913. februárjában a belügyminiszter egy szigorúan bizalmas utasítást adott ki az ország összes főispánjának: "... felhívom, hogy a köztársasági mozgalmakat éber figyelemmel kísérvén, ily célú gyűléseket és összejöveteleket ne engedélyezzen, a hatósági engedély nélkül rendezett vagy titkos gyűléseket és összejöveteleket a karhatalom alkalmazásával oszlassa fel, a más célzattal egybehívott gyűléseken való köztársasági agitációt pedig azonnali feloszlátása által gátolja meg s mindazon egyének ellen, akik e büntetést elkövetik, a büntető feljelentést a királyi ügyészségnél tegye meg." A továbbiakban jelentést kér, hogy a vármegye területén tapasztalható-e a köztársasági párt tevékenysége, és hogy a Magyar Köztársaságra hány példányban fizetnek elő az adott vármegyében.³² A jelentések befutottak az ország minden vármegyéjéből. Többségükből az a válasz érkezett, hogy köztársasági szervezkedés nincs a megyében. Kivételt képez ez alól Csongrád, Csanád és néhány erdélyi vármegye főispánjának jelentése. Ezek közül közöljük Udvarhely vármegye főispánjának 1913. március 4-én kelt jelentését. "... jelentem, hogy a dr. Nagy György által Hódmezővásárhelyen szerkesztett "Magyar Köztársaság" című havi folyóiratot

vármegyén egyes községeiben - könyvenként 2-3 példányban mult hó közepe óta díjtalanul küldözgetik, s a különben is szertelenségre hajlandó s kalandos természetű székely népre gyakorolt káros behatásának itt-ott már is észlelhetők a jelei. Nagyon óhajtott volna azon füzet szétküldését valamelyes módon megakadályozni."³³

Az Országos Köztársasági Párt első "igazi" politikai közszereplésére 1913. február 27-én került sor. Ekkor indult el Nagy György a Ferencvárosban lezajlott országgyűlési képviselő választáson. Ez a hely ugyanis haláloszítás miatt megüresedett. Nagy összesen 121 szavazatot kapott. A szavazókról a Magyar Köztársaság meg is emlékezik, sőt a Magyar Hírlap cikke alapján fel is sorolja név és foglalkozás szerint a szavazókat.³⁴ Így rekonstruálni lehet, hogy mely társadalmi rétegekből kerültek ki a Nagy Györgyre szavazók. A foglalkozási megnevezések nem tükrözik a vagyoni helyzetet, ezért csak megközelítőleg alkotunk pontos képet. Munkás:26, értelmiségi:17, alkalmazott:33 és 45 kisvállalkozó. A kép azt mutatja, hogy elsősorban a középosztály támogatta a mozgalmat. A képviselőválasztáson Nagy Györgyön kívül indult még Springer Ferenc és Helvey Tivadar is. Budapest új képviselője 2871 szavazattal végül Springer Ferenc lett.³⁵

A párt 1913. elején nagy lendülettel készülődött első rendes közgyűlésére. Már a párt megalakulása-

kor elhatározták, hogy ezt a közgyűlést 1913. április 14-én Makón fogják megrendezni. Itt akarták megállapítani a párt részletes közjogi, gazdasági, szociálpolitikai programját és erre kértek indítványokat. "Kérjük polgártársainkat, hogy indítványukat a közgyűlés előtt legalább 3 nappal az elnökségnek /Hódmezővásárhely/ írásban jelentsék be, hogy az indítvány a választmány javaslatával legyen a közgyűlés elé terjeszthető."³⁶ Egy igen érdekes indítvány érkezett az Amerikai Egyesült Államokban, Cambridge-ben megalakult pártköről Prisztás Róbert elnök és Mazurák Dezső titkár aláírásával. A levél 1913. március 30-án íródott. "Azon reményünkkel intézünk pár sorokat önökhöz, hogy mint Amerikában elsőnek megalakult Bostoni Magyar Köztársasági Pártot, nem fogják figyelmen kívül hagyni az Országos Köztársasági Párt április 14 ig napján megtartandó főgyűléssén, azért bátorkodunk tisztelt polgártársaink elé pár pontot terjeszteni, melyet ajánlanánk az önök által kidolgozott pontokat közzé felvenni, ha még nem késő, hogyha önök azt elfogadhatónak találják. A pontok a következők:

1. ső pont: Általános és titkos választói jog, mely minden 21 évet betöltött egyénre kiterjesztendő.

2. ig pont: Magyarországon egy külön álló munkaügyi miniszter felállításra, amelynek egyedüli célja munka ügyek megfigyelése és a munkás osztály megélhetésének megkönnyebbí-

tése.

3 ig pont: A munkaügyi minisztérium mellett legyen egy tizenkét tagból álló tanács, mely következőképpen osztaság meg: négy kelő olvasottsággal bíró alsóbb osztályból valók földmives, és nyolc iparos mind más más szakmákból valók, és más városokból és minden hat hónapban változandó. Fizetések körülmények után állapítandó meg.

4 ig pont: Az állami munkanélküli segélyezés alapitassék meg, következő képpen: Minden munka képes felnőtt egyén heti tíz korona segélyben részesüljön. Ha az illető nő, vagy családos, akkor minden egyes család tagja után a segély két koronával emelkedig.

5 ig pont: Hogy az államnak tulterhelést ne okozzon, tehát minden az országban élő férfi egy korona heti munkanélküli alap befizetéssére kötelező. Így tehát teljessen ki van zárva, hogy az állam ráfizesen, mert ha tekintetbe vesszük, hogy az állandóan dolgozók és a munkáltatók állandóan fizetnek. Tehát az államnak körülbelül a kiadása fedezve lesz. /és ha nem is lenne, akkor is kötelessége az államnak gondoskodni nélkülöző gyermekeiről.

6 ig p.: Az állami munka közvetítő felállitással minden nagyobb városban és a munka nélkülieket sorszámmal álitani és azokat sorszámután munkába álitani. Ha valamely következő egyén megtagadná munkába való léppését, attól a munkanélküli segély megvonandó.

Ezek a pontok mind a munkaügyi minisztérium hatáskörébe tartozik.

7. lg p.: Katonai szolgálat eltörlésse és helyébe polgári hadsereg felállítás, mely akét történik. Minden kerületben egy órség felállításék, melynek hivatása kerületben lévő, minden egyes férfit a fegyver fogásra kiképezni és erre azokat kötelezni is ugy, ha az országot kül elenség támadná meg, akkor mindenki katona volna. /nem ugy mint a mai rendszer teszi azt, hogy a fiatalságot legszebb idejétől fosztja meg. Mink mind mindnyájan munkásemberek azon nézetünknek adunk kifejezést, hogy ezek a pontok ugy az országra, mint annak népére csak üdvöt és áldást hozna. Nem kelene milliónak vándor botott a kezébe fogni, hogy idegen országban keresse megélhetéssét./"³⁷ Az indítvány pontjai erősen tükrözik az amerikai élet és társadalom sajátosságait. Különösen a 4., 6. és 7. pontok bizonyítják ezt. Különben külföldön nem ez volt az egyetlen pártköre az Országos Köztársasági Pártnak. Az Amerikai Egyesült Államokban ezenkívül még két szervezet alakult. /New Brunswick: 1913. február 23., elnök: Juhász Lajos; Dunmore: 1913. február 25., elnök: Dénes Jenő./ Megjegyzendő, hogy Franciaországban a pártkört a szociáldemokratákkal együtt hozták létre 1912. december 29-én. A pártkör Párizsi Magyar Köztársasági Klub néven alakult meg. "Papp Ferencz, a párisi magyar szociálista kör elnöke üdvözli a gyűlést. "Szivem s lelkem

melegével üdvözlöm azokat, kik a magyar köztársaságért, annak kivívásáért küzdenek. A köztársaság a szocializmus megvalósításának egyik jelentékeny etapeja, s mi itt élő magyar ajku szociálisták, a magyar munkásság ott leszünk önök mellett s együtt küzdünk. Céljaink közösek, s ha van is eltérés, úgy csak önöktől függ, hogy a félreértések elsimuljanak, mert mit akarunk mi szociálisták? Elsősorban azt, mit a köztársaságiak, legyen mindenki egyenlő, egyenlő jogok legyenek e földön, tűnjenek el a kiváltságok, legyen mindenki polgára az országnak. Tehát önök, ha azt akarják, hogy anép s a munkásság szívét megnyerjék, úgy vegyenek be magukhoz mindenkit, a nemzetiségeket is. Mutassák meg nekik, hogy a magyar köztársaság nem ellensége a magyar nemzetiségeknek, hanem testvére s a nemzetiségiek is egyenjogú magyar polgárok lesznek. S ha meg akarják maguknak nyerni, s ha magyarra akarják őket tenni, akkor építsenek iskolákat s tanítsák őket. Egy uton indulunk el, s remélem együtt haladunk. Hiszen a magyar köztársaság s a többi köztársaság után jön az európai köztársaság." 38

A makói közgyűlésre készülődött a hatóság is. Rákosy, a makói rendőrkapitány a főispánhoz fordult, és határozott utasítást kért tőle. "Egyrészt az a körülmény, hogy az ülés tárgysorozata nyilvánosan volt leköszölve, másrészt az a szóbelileg bizalmasan közölt rendelet, hogy "a mozgalom minden áron megakadályozandó" arra indit,

hogy aggályaimat Méltóságod elé terjesztve, határozott utasítást kérjek. Ezen gyűlést is valószínűleg dr. Espersit János ügyvéd házában, tehát magánlakásban fogják megtartani, a melyben az olasz köztársasági pártot egy calábriai képviselő fogja képviselni. A magánlakásba való behatolást azonban a btk. tiltja, s ismerve bíróságaink álláspontját, az eljáró hatóságot valószínűleg vád alá helyezik. Részemről azért bátorkodtam ezen ellentétet kiemelni, hogy az amugy is lehetetlen helyzetben lévő, tehetetlen vidéki rendőrség aggályát igazoljam. Amannyiben tehát a mozgalom elfolytását komolyan kívánják, kérek erre félre nem érthető határozott utasítást, s ez esetben kérek kellő számú csendőrséget, mert használható kiképzett rendőr alig van 15."³⁹

A főispán a rendőrkapitány levelére április 3-án válaszolt és megnyugtatta Rákost, hogy "... megfelelő csendőrségi karhatalom Makóra való összpontosítása tárgyában saját hatáskörömben már intézkedtem."⁴⁰

A Magyar Köztársaság áprilisi számában megjelent az Országos Köztársasági Párt programtervezete is. A tervezet pontjai a következők:

- I. Demokratikus köztársasági államforma.
- II. Általános, egyenlő és titkos választójogon felépülő népparlament.
- III. Önálló néphadsereg.
- IV. Önálló külképviselet.
- V. Önálló magyar nemzeti bank és vámterület.

VI. Teljes bírói függetlenség és ingyenes igazságszolgáltatás.

VII. Becsületos progressív adó a létminimum adómentességével. Az élelmiszerek fogyasztási adójának eltörlése. Az ipartörvény revíziója.

VIII. A közegészségügy államosítása s állami aggkori biztosítás.

IX. A hitbizományi és holtkézi kötött birtokok felszabadítása.

X. Állami és ingyenes népoktatás minden vonalon.

XI. Állam és egyház elválasztása.

XII. Gyülekezési, egyesülési, lelkiismereti és sajtószabadság törvényes és intézményes biztosítása.

XIII. Címek, rangok, rendjelek eltörlése.

XIV. Április 14-ének nemzeti üneppé nyilvánítása.⁴¹

A közgyűlést megelőzően Nagy György még átutazott Szegedre, hogy előkészítse ott is a makói közgyűlést.⁴² A Délmagyarország beszámolója szerint az amerikai magyarokat Fabók Vince fogja képviselni, és az Olasz Köztársasági Párt is fog küldöttet delegálni a közgyűlésre.⁴³ /Az olasz küldöttet a Magyar Köztársaság meg is nevezi.³⁶/ A gondosan előkészített közgyűlést azonban a rendőrség brutális módon feloszlatta. Már az ismerkedési estélyt megzavarták, a rendőrség szuronyokkal üzte ki a vacsorázókat az Érdekvendéglőből. Április 14-én Espersit János házában tartot-

ték meg a közgyűlést, ahol a párt 31 pontból álló programját kívánták elfogadtatni. Ez a program később állítólag nyomtatásban is napvilágot látott.⁴⁴ Sajnos nem bukkantunk a nyomára, bár a Délmagyarország is említi egy cikkében, hogy "A párt harmincegy pontból álló programját az indoklással együtt Kalmár Antal dr. szerkesztette. Elhatározta a közgyűlés, hogy a párt programját több százezer példányban kinyomtatják és elterjesztik az országban."⁴⁵ A rendőrök azonban a magánházban tartott közgyűlésre is behatoltak. Az ügyről április 16-án küldött jelentést a főispán a belügyminiszternek. "A makói szakasziparancsnokság jelentése alapján jelentem miniszter urnak, miszerint folyó hó 13-án de. kb. 80 ember Nagy György és Espersit János vezetésével a makói pályaudvarról Espersit lakására felvonult és innen rövid idő múlva széjjel ment. Megismerkedési vacsora aznap este az Érdeky féle vendéglőben karhatalommal incidens nélkül feloszlattatott. Folyó hó 14-én Espersit lakásán tartani szándékolt választmányi ülés és a városban keletkezett csoportosulások karhatalommal feloszlattattak. Rendzavarás nem volt, gyűlés nem tartatott. Makai nevű szeghalmi ügyvéd felségsértésért, Koncz nevű budapesti szabósegéd igazoltatás végettea rendőrkapitánysághoz előállítottak. Makón megjelent vidéki tagok folyó hó 14-én este és 15-én reggel elutaztak."⁴⁶ A jelentés nem teljes, hisz letartóztatták a nevezetteken kívül dr. Pap Gyulát is,

aki kiskunhalasi ügyvéd volt.⁴⁷ A két ügyvédet azonban egy nap múlva szabadon engedték.⁴⁵ A pártsajtó is foglalkozik áprilisi /ti. néhány napos késéssel jelent meg/, illetve az azt követő két számában az ügyvel, azonban a cikkek erősen tulzók. A hatóság támadását természetesen megpróbálták felhasználni úgy, hogy ezzel is növeljék tömegbázisukat. Espersit János írásos feljelentést nyújtott be a makói Képviselőtestülethez. Az ügyet május 13-án tárgyalták, és "A képviselőtestület 40 szavazat ellenében 42 szavazattal kimondta, hogy dr. Espersit János képviselő által írásban beadott indítványában foglalt és a képviselőtestület előtt előadatott fenti indokok alapján Rákosy Gyula rkapitány és dr. Bóna Pál r. alkapitány ellen az 1886. évi XXII. tcz. 90. §-a pontja értelmében a fegyelmi eljárást elrendeli s a fegyelmi eljárás lefolytatására a vármegye alispánját felkéri, míg a Rákosy Gyula rkapitány felfüggesztése tárgyában tett indítványt 46 szavazattal 14 szavazat ellenében elutasítják."⁴⁸ Az ügy 1914. január 29-én zárult le. Rákosy Gyulát a vármegye alispánja fölmentette a véd alól.⁴⁹ A makói közgyűlés szétverése országos elégedetlenséget váltott ki. A párt vezetősége június 28-ára Budapestre rendkívüli közgyűlést akart összehívni. Azonban ezt a gyűlést sem engedélyezték.⁵⁰ Sikertelenül végződött az a próbálkozása is a pártvezetőségnek, hogy az aradi ügyvédi kamara ítélje el a rendőrségnek azt a brutalitását,

melyet a köztársasági érzelmi ügyvédek ellen követett el a makói közgyűlés alkalmával. A kérelmet azonban a kamara elnöke elutasította azzal az indoklással, hogy azt nem a kamarai tagok, hanem a köztársasági párt intézte a kamarához.⁵¹ Be nem jelentett gyűlésen való részvétel miatt indult meg az eljárás a köztársaságiak ellen és a makói rendőrség a következő ítéleteket hozta. Kalmár Antalt, Kolonics Józsefet, dr. Pap Gyulát, dr. Makai Mártont és Leőwy Jakabot 15-15 napi elzárásra és 200-200 korona pénzbüntetésre, Szabó Imrét 12 napi elzárásra és 200 korona pénzbüntetésre, Bittó Gyulát, Apró Bélát, Kozma Kálmánt, Kozma Imrét, Sándor Jánost, Bodrogi Sándort, Korner Bélát 8-8 napi elzárásra és 150-150 korona pénzbüntetésre ítélte. A rendőrségnek ezt az ítéletét fellebbezés folytán előbb az alispán, majd 1914. áprilisában a belügyminiszter is jóváhagyta.⁵²

A Magyar Köztársaság ügyészégi üldöztetése nem szűnt meg. 1913. évi januári számából négy cikket inkriminált a szegedi ügyészség. Az egyik cikk szerzője Andrassy Emma szatmárököritői tanítónő, aki Magyar hölgynek született... címmel intézett buzditó felhívást a köztársasági törekvések támogatása érdekében.⁵³ Nagy Györgyöt is perbe fogták két cikke miatt, valamint Hegyi Antal cikkét is inkriminálták.⁵⁴ A vádindítvány beadásáról a Délmagyarország is beszámolt.⁵⁵ Nagy Györgyöt ezuttal királlysértés

vétségével vádolták. A tárgyalásra 1913. június 6-án került sor Szegeden. "Vásárhelyről, ahol a párt fő fészke van, nagyon sokan jöttek át a mai tárgyalásra, de az ország egyéb részeiből is érkeztek párthivek: Budapestről, Szabadkáról, Ceglédre, Sepsiszentgyörgyről, Mindszentről, Szentendréről, Mezőtúrról és Makóról is."⁵⁶ Az esküdtszék Nagy Györgyöt ismét felmentette.⁵⁷ A Magyar Köztársaság februári számából Korniczky Dezső cikkét⁵⁸, az áprilisi számából pedig Andrássy Emma újabb cikkét inkriminálták.⁵⁹ Ez a cikk folytatása volt a januári számban megjelent cikkének. Természetes, hogy a májusi számot sem hagyta szó nélkül az ügyészség. E számból ismét Nagy György cikkét kifogásolták.⁶⁰ A pártlap utolsó számából egyszerre hat cikket találtak bűnösnek. "Már megszűnt a Nagy György dr. politikai folyóirata, a "Magyar Köztársaság", de a szegedi ügyészség alig győzi megindítani a sajtópereket a "Magyar Köztársaság" cikkei miatt. Augusztus 7-iki kelettel az ügyészség egyszerre hat vádindítványt adott be a "Magyar Köztársaság" júniusi számában foglalt cikkek miatt. Az inkriminált cikkek a következők: Nagy György dr. cikke: "A köztársasági eszme hódítása"; Ormos Ede dr.: "Királyi agitáció a köztársaságért"; Pataj Sándor dr.: "Névmagyarosítás"; Ady Endre: "Rohanunk a forradalomba" /vers/; Engel Lajos: "Köztársasági pártalakulások"; Kalmár Antal dr.: "Andrássy Gyula és a korrumpált monarchia". - Mind

a hat szerzót az ügyészség az alkotmányos államforma megtámadásának vétségével vádclja. Ady Endrének "Rohanunk a forradalomba" című verse megjelent a "Magunk szerelme" című kötetben s a budapesti ügyészség nem inkriminálta. A szegedi ügyészség fölfogása szerint ezen újabb köztársasági sajtóperek elbírálására a szakbiróság illetékes."⁶¹ Ady a Világban megjelent cikkében így reagált perbefogásának hírére: "Mert hivat Szegedre a kir. ügyész, amit nem akartam elhinni az első ujsághirek után, de ma már szinte bizonyosra kellennem. Hatunkat fogott egyszerre pörbe a Nagy György eltörölt Köztársaságából, melyben különben is úgy kerültem, mint Pilátus a credóba. Nagy György átvette egy politizáló versemet a maga kis republikánus lapjába, s most itt állok az alkotmányos államforma megtámadásának vagy talán még nagyobb valaminek bűnével terheltén. ... Hogy bűnös versemmel izgatni szerettem volna, ez több mint valószínű, ez természetes, de köztársaságot, istenemre, nem akartam csinálni. Nagy Gyurkának én megírtam, és meg is mondtam, hogy csinálják meg nélkülem szépen, mert én egyelőre sok-sok harcot látok sügetőbbnek. Azt nem tagadom, hogy Nagy Gyurkáék jól megcsinálták volna az ő vágyott államformájukat, ezt éppen úgy nem támadtam volna meg, mint a mait. Egyelőre én inkább antirepublikánus vagyok, esküdő ellensége például annak a hatvan vagy hány undok, kis, nemesi köztársaságnak, mely vármegyének hivatik. Kü-

lönben pedig a hatalomnál semmit sem respektálok jobban, s az én forradalmárságom az, hogy Bécs az ő hatalmát ne egy kis zsivány haddal, de Magyarország népével ossza meg idehaza."⁶² Ady ekkor már elutasította a republikánus törevéseket, bár a lap indulása után még ezeket írta Nagy Györgynek: "Lelkem szüksége, óhajtása s a mai megkergült, elvtelen és tudatlan magyar élet üzenteti velem, hogy Te ember vagy a talpadon. Tarts ki, én is segítelek;"⁶³ Ady ellen a vádat elejtették, így nem került sor tárgyalásra. A fentebb felsorolt bírósági ügyeket már szakbiróság tárgyalta, ugyanis az 1913. évi XXXIV. törvénycikk visszamenőleges hatállyal bírt. Az első szakbirósági tárgyalást dr. Pataj Sándor ügyében folytatták le 1914. február 27-én, ahol fölmentő ítéletet hoztak.⁶⁴ Az ügyészi fellebbezésre a szegedi királyi tábla föllebbviteli tanácsa hasonló ítéletet hozott.⁶⁵ Korniczky Dezsőt 6 hónapi államfogházra és 3 évi hivatalvesztésre, Nagy Györgyöt 3 hónapi fogházra és 1 évi hivatalvesztésre ítélték⁶⁶ királlysértésért. Korniczky ítéletét a tábla leszállította 3 hónapi államfogházra.⁶⁷ Ormos Edét 6 hónapra⁶⁸, Andrássy Emmát pedig 14 napi államfogházra ítélték.⁶⁹ Kalmár Antal perére nem került sor. Az ítéleteket azonban nem hajtották végre, mert 1915-ben az igazságügyminisztertől kegyelmet kaptak.⁷⁰

Lapokból értesülünk arról, hogy Kovács Gyula - a Tisza elleni sikertelen merénylet végrehajtója -

nem mondott le mandátumáról, és Gyomán, illetve környékén köztársasági eszméket hirdetett. Május 25-én népgyűlést akart tartani, amelyre meghívta az Országos Köztársasági Párt vezetőségét is.⁷¹ A gyűlésre azonban nem került sor, sőt Kovács vissza is adta mandátumát.

A Lukács-kormány 1913. júniusában végső le-
számolásra szánta el magát a köztársaságiakkal szemben. A képviselőház június 13-i ülésén Balogh Jenő igazságügyi-
miniszter törvényjavaslatot terjesztett elő a király megsér-
téséről és a királyság intézményének megtámadásáról. Az i-
gazságügyminiszter rövid beszédben ismertette, hogy miért
vált szükségessé a törvényjavaslat benyújtása. "Eddig a
kormány nem akart föllépni ezzel a mozgalommal szemben,
nehogy különösen a tájékozatlan külföld előtt az a látszat
támadjon, mintha ez a törekvés Magyarországon már annyira
elhatalmasodott volna, hogy törvényhozási intézkedéseket
tesz szükségessé. Közben azonban az agitáció egyre fokozot-
tabb és egyre hevesebb lett. A mozgalom egyre erősödött és
a mozgalom vezetői már arra vetemedtek, hogy több ízben
kiméletlen módon megtámadták az ország apostoli királyát.
A mozgalom vezetőinek sikerült elérniük, hogy több válasz-
táson már jelölteket állítottak, sőt legutóbb Budapesten
egy tízezer választót számláló kerületben a köztársasági
párt jelöltje száz és egynéhány szavazatot kapott. A mun-
kapárt a legközelebbi küzdelemben, amely reája vár, a leg-

nagyobb nyugalommal fogja fölvenni a harcot e szélsőséges elemekkel szemben, de nem lehet többé túrni az utóbbi durva támadások után, hogy az államhatalom is ne éreztesse erejét a féktelenségekkel szemben és ne védje meg a maga presztizsét a támadások ellen."⁷² Ezek a kijelentések hasonló módon a törvény indoklásában is megjelentek.⁷³ A törvényt 1913. július 29-én szentesítették. Ennek hatására a párt direktóriuma úgy határozott, hogy az Országos Köztársasági Párt megszűnik és egyuttal megalakul az Országos Kossuth Lajos Párt. E bejelentést 1913. július 5-én tették meg. Ekkor Polgártársak! címmel megjelentettek egy a nemzethez intézett kiáltványt is.⁷⁴ Ebben a kiáltványban valóban említik, hogy az Országos Kossuth Lajos Párt átveszi a köztársasági párt követeléseit, kivételt képez ez alól a köztársasági államforma követelése. Ez azonban ábránd volt csak. A megkeményedett politikai helyzethez kellett igazodnia az új pártnak is. Az Országos Kossuth Lajos Párt programja, amely 1913. szeptember 1-én jelent meg, már nem volt azonos a köztársasági párt programjával. Sajnálatos dolog, hogy az Országos Köztársasági Pártnak csak a programtervezete maradt fenn, és a kidolgozott program nem lelhető fel. Tagadhatatlan tény, hogy a programtervezet pontjai fellelhetők a Kossuth Lajos párt programjában, de egészen mások már a magyarázatok. Gondoljunk csak a választójogra. Az Országos Kossuth Lajos Párt programjában

ez már úgy jelenik meg, hogy nemzeti cenzushoz kell azt kötni. A Magyar Köztársaság is sokat foglalkozott e témával, mint azt említettük is, de ott nemzeti cenzusról szó sem esett. Tény, hogy a Kossuth Lajos párt erősen sovíniszta, nacionalista beállítottságúvá lett. Ez azonban nem mondható el a köztársasági mozgalomról és pártról. Ezért állítjuk azt, hogy az Országos Köztársasági Párt megszűnésével hazánkban egy időre megszűnt maga a köztársasági mozgalom is.

A rövid életű Országos Köztársasági Párt jelentősége nagy. A magyar történelemben szinte egyedülálló követeléssel, a köztársaság követelésével lépett fel. Az államforma kérdése az adott időben nem a legégetőbb kérdés volt, de mégis alternatívát nyújtott és mutatott az elkövetkező idők számára. Nagy Györgyék elképzelését először a polgári demokratikus forradalom valósította meg 1918. november 16-án a Magyar Népköztársaság kikiáltásával.

J E G Y Z E T E K

BEVEZETÉS

1. Szterényi József, Régmúlt idők emlékei. Politikai feljegyzések, Budapest 1925.
2. Demokrácia 1946. január 20. Tamás Ernő, Köztársasági mozgalmak a magyar történelemben.
3. Korunk 1./16./évf. 1957.9.sz.1169-1179. Kristóf György, Magyar köztársasági törekvések az első világháború előtt.
4. Századok 94.évf. 1960.4.sz.661-668. Kristóf György, Megjegyzések a Nagy György-féle köztársasági mozgalom ideológiájához és hatásához. /Az idézet: 661./
5. Századok 91.évf. 1957.5-6.sz.785-789. Dolmányos István, Néhány észrevétel a magyar köztársasági mozgalom értékeléséről.
6. Uo. 786.
7. Uo. 786.
8. Századok 97.évf. 1963.1.sz.165-168. Kristóf György, Végző a Nagy György-féle köztársasági mozgalom ideológiájához.
9. Uo. 167.
10. Dolmányos i.m.787.
11. Századok 1960.4.sz.668-679. Dolmányos István, A Nagy György-féle köztársasági mozgalom néhány vitás kérdéséről.
12. Bónis György, Nagy György és az 1914 előtti magyar köz-

társasági mozgalom. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 26. Akadémiai Kiadó, Budapest 1962. 112.

13. Uo. 5. /Természetesen csak az 1961-ig megjelent cikkek-re hivatkozik./

14. Magyar életrajzi lexikon II. L-Z. Főszerkesztő, Kenyeres Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest 1969.323-324.;

Hódmezővásárhely jelesei. Életrajzi kislexikon. Szerkesztette, Biró József. Hódmezővásárhely 1974.4o.

15. Péter László, Espersit János /1879-1931/. Ismeretlen adatok Juhász Gyula és József Attila életéhez, költészetéhez. Irodalomtörténeti füzetek 1. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1955.87.

A köztársasági mozgalom kialakulása a Magyar Köztársaság megjelenéséig

1. Magyarország története tíz kötetben 1890-1918. 7/2.

/Továbbiakban: MOT/ Főszerkesztő, Hanák Péter. Akadémiai Kiadó, Budapest 1978.664-665.

2. Szinire: Dolmányos i.m. Századok 94.évf.1960.4.sz.679.;

Benedekre: Dolmányos i.m. Századok 91.évf.1957.5-6.sz. 789.; Bónis i.m. 27. /A lábjegyzetben Bónis is Dolmányora hivatkozik./

3. Magyar Köztársaság Politikai folyóirat /Továbbiakban: MK/ I.évf.1911.okt.14.1.sz.15.

4. Magyarország tiszti czim- és névtára XXVIII.évf.1909.

- A M. Kir. Kereskedelemügyi minister rendeléséből szerkeszti és kiadja A M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest 1909. Marosvásárhely II. ker. országgyűlési képviselője: 67.; A közoktatásügyi bizottság tagja: 69.; Magyar életrajzi lexikon I. A-K. Főszerkesztő, Kenyeres Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest 1967.157.
5. láus/choló/= tetvészkedő. Halász Előd, Német-magyar szótár II. L-Z. Harmadik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest 1970.1218.
 6. Justh Gyula élete, munkássága és levelezése. Mikrofilm a makói József Attila Múzeum tulajdona. /Továbbiakban: JAMJGY/ Bedőházi János levele, Marosvásárhely 1909. máj. 10. B-b.IV./27.1006-1017.felvétel.
 7. MOT. 781.
 8. Vásárhelyi Reggeli Ujság Független politikai napilap /Továbbiakban: VRU/ VI.évf.1910.jan.5.4.sz.1. A balpárt és Justh párt egybeolvadása. - dr. Nagy György újévi beszéde. -
 9. VRU VI.évf.1910.jan.22.19.sz.1. A balpárt egyesül a Justh-párttal; Uo. jan.23.20.sz.1. A 48-as balpártból.
 10. Uo. jan.27.23.sz.2. A 48-as balpárt egyesült a 48-as Justh-párttal.
 11. Uo. jan.28.24.sz.1. A balpárt egyesülése a Justh-párttal.
 12. Jászi Oszkár, Régi és új "hazaárulás". Huszadik Század

1909. II.300.

13. Délmagyarország /Továbbiakban: DM/ I.évf.1910.jun.1.
8.sz.3. Jelöltek statisztikája.
14. MOT 788.
15. DM I.évf.1910.jul.3.36.sz.3. Petíciók tengerében. - U-
jabban megtámadott mandátumok. -
16. VRU VI.évf.1910.jun.7.137.1. Muszka betörés Magyaror-
szágra.
17. Uo. jun.12.142.sz.3. A csiki gazság. - Nagy György
nyilatkozik. -
18. DM I.évf.1910.máj.29.6.sz.4. Kortésélet. - Választási
mozgalmak. -
19. JAMJGY Kun Béla levele, Hódmezővásárhely 1910. máj.20.
B-b.V./45.132-135.felvétel.
20. DM I.évf.1910.jun.22.26.sz.9. Kun Béla apósa.
21. JAMJGY Nagy Károly levele, Makó 1910.máj.25. B-b.V./
51.145-146.felvétel.
22. VRU VI.évf.1910.jan.16.14.sz.1. Harczra készen! - Irtá:
dr. Nagy György. -; Uo. jan.29.25.sz.1. "A császár
cselédjei." - Nagy György beszéde a parlamentben. -;
Uo.febr.2.28.sz.1. Nagy György, Uj nemzeti küzdelem.;
Uo. febr.12.37.sz.1. Nagy György, Bank helyett bankó!;
Uo. febr.15,39.sz.1. Nagy György, Szemét ellen seprü-
vel!
23. Uo. jun.10.140.sz.1. Nagy György Vásárhelyen. - Beszé-
det mond a Kossuth-téren. -

24. DM I.évf.1910.jun.12.18.sz.7. Nagy Gyurka, a harcoló halott.
25. Uo. jun.10.16.sz.2. Passzivitás.
26. JAMJGY Kun Béla levele, Hódmezővásárhely 1910. jun.13. B-b.V./56.157-159.felvétel.
27. Uo. Nagy György levele, /Keltezés hiányzik./ B-b.V./63. 168-169.felvétel.
28. VRU VI.évf.1910.jun.18.147.sz.3. Nagy György és Benedek János Vásárhelyen.
29. Uo. jun.15.144.sz.1. Nagy György, Ne hagyd magad, Igazság!
30. DM I.évf.1910.jun.17.22.sz.7. A hódmezővásárhelyi főkapitány lovagias afférja.
31. Uo. jun.18.23.sz.3-4. A hódmezővásárhelyi pótválasztás.
32. Uo. jun.19.24.sz.9. A vásárhelyi pótválasztás. - Kun Béla -- képviselő. -
33. VRU VI.évf.1910.jun.19.148.sz.1. Kun Béla győzött a pótválasztáson.
34. Uo. Nagy György, Győztünk!
35. Révai József, Kossuth Lajos. Marxizmus, népiesség, magyarság. 3.kiadás. Szikra Kiadó, Budapest 1949.150.
36. VRU VI.évf.jul.5.161.sz.3. Nagy György vásárhelyi lakos.
37. Uo. aug.24.204.sz.2. Iroda megnyitás.
38. DM I.évf.1910.okt.18.124.sz.12. Kossuth-nóta a temető-

ben.

39. VRU VI.évf.1910.jan.30.26.sz.1. Az első királlysértés.
Kezdődik az üldözés. - Perbe fogták Nagy Györgyöt. -
40. Uo. okt.29.259.sz.2. Nagy Györgyöt elítélték királlysértésért.
41. DM I.évf.1910.okt.29.134.sz.11-12. Nagy felségsértési pöre. - Nyolc nap egy beszédért. -
42. Uo.
43. Uo.
44. VRU VI.évf.1910.nov.6.255.sz.2-3. Dr. Nagy György védőbeszéde az ellene királlysértés miatt indított bűnügyben. - Elmondotta 1910. október 28-án Budapesten. -
45. Uo. VII.évf.1911.ápr.2.79.sz.3. Nagy György királlysértési pöre.; DM II.évf.1911.márc.23.68.sz.9. Nagy György királlysértése.
46. DM III.évf.1912.febr.29.49.sz.6. A királlysértő honatyja. - Nagy György a fogházban. -
47. Uo.
48. VRU VI.évf.1910.szept.20.223.sz.1. Pártköralakítás és győzelmi lakoma. - Értekezés és nagygyűlés. -
49. Uo. okt.11.241.sz.1-2. Pártszervezkedés és örömlakoma.
50. Uo. VII.évf.1911.jan.5.4.sz.2. A Kossuth Népkör ünnepe.
51. Uo. jan.25.22.sz.2. Meghívás.
52. Uo. jan.31.26.sz.2. Választás az újvárosi olvasóköriben.
53. Uo. márc.5.55.sz.5. Küldöttség.
54. JAMJGY A Választójog Országos Szövetségének levele,

Budapest 1910. nov.1. B-b.V./74.212-213.felvétel.

55. VRU VI.évf.1910.okt.25.255.sz.2. Választójogi gyűlés.

56. Uo. nov.1.261.sz.1-2. Az általános, titkos választói jogi Ligájának nagygyűlése.

57. Hódmezővásárhely Politikai napilap XXXI.évf.1911.máj.

7.1. Árulás készül! Judás pénz az ellenzék kasszájában! - Félmilliót kapnak a román titkos alapból. -

58. Uo.

59. DM II.évf.1911.jul.4.150.sz.8. A Justh-párt sajtópöre

Szegeden; Uo. jul.5.151.sz.2./Reggeli lap/ Justh Gyulának és pártjának sajtópöre. - Arad piacáról a szegedi bíróság elé.- /A cikk teljes egészében közli a bűnvádi feljelentés szövegét./

60. Uo.jul.7.153.sz.3./Reggeli lap/ Román nyilatkozatok.

61. Uo. III.évf.1912.febr.22.43.sz.9. Márciusi esküdtszéki ciklus; Uo. márc.9.57.sz.9. Justh-párt sajtópöre.

62. Uo. márc.1.50.sz.3. Justh Gyula és a Justh-párt sajtópöre Szegeden. - Jogi személyiség-e egy politikus párt? -

63. Uo. márc.10.58.sz.7. A Justh-párt sajtópöre Szegeden.

- A békülékeny Justh Gyula. -

64. VRU VII.évf.1911.máj.28.126.sz.1.

65. Uo. máj.30.127.sz.1-3. A népjogokért! Justh Gyula Vásárhelyen. - Éljen az általános, egyenlő, titkos választójog! -

66. Uo. máj.26.124.sz.1-2. Justh Gyula Vásárhelyen. A Kos-

suth Lajos-pártkör választmányi gyűlése. - Afogadtatás részletei. -

67. Uo. 1. Nagy György, Jön Justh Gyula!

68. DM II.évf.1911.máj.30.122.sz.2. Justh kontra Polónyi.

- A hódmezővásárhelyi gyűlés. -

69. Uo.

70. Vásárhely és Vidéke Politikai lap, a helybeli függetlenségi és 48-as párt lapja XXVIII.évf.1911.jan.23.9sz.1.

71. VRU VII.évf.1911.jan.25.22.sz.1. Nagy György, Válasz egy vakkantásra.

72. Uo.

73. Uo. jan.28.24.sz.1. Párba j a Bakay-tanyán. Nagy György kontra Endrey Gyula. - Nem sérült meg senki. -; /A párba jról a DM is beszámolt: II.évf.jan.28.23.sz.7. Pisztoly-párba j a köztársasági párt miatt./

74. Uo. márc.17.55.sz.2. A párba j vége. - Három nap egy golyóért. -

75. Uo. jan.31.26.sz.1. Függetlenségi és 48-as Kossuth Lajos pártkör felolvasó ünnepe.

76. Uo. febr.7.32.sz.2. Esküvő.

77. A Jövendő Politikai, irodalmi és művészeti folyóirat II.évf.1911.jul.1.7.sz.137-139. Nagy György, Magyar köztársaság. /Első közlemény./; Uo. aug.20.8-9.sz. 161-163. /Második közlemény./

78. MK I.évf.1911.okt.14.1.sz.1-5. Nagy György, Kossuth Lajos országa.

79. A Jövendő II.évf.1911.jul.1.7.sz.137.
80. Uo. aug.20.8-9.sz.183-185. Szatyr, Nagy György dr. lap-
ja. - A Magyar Köztársaság. - /Idézet: 184./
81. Uo. 185.; VRU VII.évf.1911.aug.15.182.sz.2-3. Köztár-
sasági folyóirat.
82. DM II.évf.1911.aug.15.185.sz.5./Reggeli lap/
83. Csongrád megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Fióklevéltá-
ra /Továbbiakban: CsmLH/ Hódmezővásárhely város
Polgármesteri Hivatalának iratai IV;B.1406/a. 1911.
84. Uo.
85. Uo.
86. Uo.
87. Uo.
88. Uo.

A mozgalom szerveződése, terjedése és a párt megalakulása

1. VRU VII.évf.1911.okt.15.236.sz.4. "Magyar Köztársaság"
2. Csongrád megyei Levéltár Szentesi Fióklevéltára /To-
vábbiakban: CsmLSz/ Csongrád vármegye főispánjának i-
ratai IV.B.401/a. 1912.
3. MK II.évf.1912.jan.14.1.sz.12-13. Köztársasági pártot!
- Irtai Mauer János kecskeméti lapszerkesztő. -
4. Uo. 35-36. A szerkesztő üzenetei. - Többeknek. -
5. Uo. I.évf.1911.okt.14.1.sz.6-10. dr. Kalmár Antal,
Népuralom és államforma. /Idézet: 9-10./
6. Uo. II.évf.1912.jan.14.1.sz.19-23. Barcza Andor, Repub-

- likánus megjegyzések. /Idézet: 22./
7. Uo. 23.
 8. Uo. 25-26. A szerkesztő megjegyzése. /dr. Tornya Gyula, A választójog titkossága /24-25./ cikkére reagált a szerkesztő./
 9. Uo. I.évf.1911.okt.14.1.sz.17-21. Kacsóh Lajos, Legyen szekularizáció! /Idézetek: 17.; 20./
 10. Uo. 32-36. Szilágyi Károly, Több szabadságot! /Idézet: 34-35./
 11. Uo. 34.
 12. Uo.
 13. Uo. II.évf.1912.jan.14.1.sz.16-19. Enyedy Balázs, A köztársasági közvélemény nevelése.
 14. Uo. 18.
 15. Uo. Barcza i.m. 22.
 16. Uo. III.évf.1913.márc.14.3.sz.3-4. Az Országos Köztársasági Párt programtervezete; A magyar polgári pártok programjai /1867-1918/. Összeállította és sajtó alá rendezte, Mérei Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest 1971. 289.
 17. MK II.évf.1912.jan.14.1.sz. Enyedy i.m. 18.
 18. Uo. I.évf.1911.nov.14.2.sz.2.
 19. Uo. 3.
 20. Uo. dec.14.3.sz.38. Köztársasági üzenetek.
 21. DM III.évf.1912.jan.21.17.sz.11. Kossuth Lajos országa.
 22. MK II.évf.1912.febr.14.2.sz.47-51. A királyi ügyészség

vádirata dr. Nagy György ellen. /Idézet: 50./; DM III. évf.1912.febr.15.37.sz.3-4. A Magyar Köztársaság a szegedi törvényszék előtt. - Az ügyészség vádirata Nagy György ellen. - /Idézet: 4./

23. DM III.évf.1912.febr.6.29.sz.8-9. Republikánus-felvonulás a szegedi törvényszéken.

24. Uo. febr.14.36.sz.2. Politikai tüntetés a szegedi törvényszéken. - Justh Gyula száztagu küldöttséget vezet Nagy György dr. tárgyalására.

25. Uo. febr.20.41.sz.5-6. Köztársasági per a szegedi esküdtszék előtt. - Fölmentették Nagy Györgyöt.

26. Uo. 5.

27. Uo. 6.

28. Uo. márc.8.56.sz.7. Kiszabadult Nagy György.

29. MK II.évf.1912.márc.14.3.sz.1-5. Nagy György, Kossuth Lajos országa.

30. Uo. 6-10. dr. Szánthó György, A mi diadalunk napja! - 1912. február 19. -; Uo. 10-13. dr. Wagner Károly, Hangulatok az első köztársasági per főtárgyalása alatt; Uo. 20-33. dr. Nagy György védőbeszéde. - Elmondotta a szegedi esküdtszék előtt 1912. február 19-én. -

31. Uo. máj.14.5.sz. 1-4. Nagy György, Köztársasági párt.

32. Uo. jun.14.6.sz.12-15. dr. Damó Áron, Köztársasági pártot!

33. Uo. júl.14.7.sz.6-11.

34. Uo. jun.14.6.sz.1-5. Nagy György, Fel a köztársasági

zászlóval!

35. Makói Független Ujság III.évf.1912.jun.18.139.sz.2.
dr. Kiss Pál, Magyar köztársaság. - Terjed az eszme. -
/Ue. cikk megjelent még: MK II.évf.1912.jul.14.7.sz.
17-19. dr. Pogány Imre, Köztársasági zászló alatt! c.
cikkében is./
36. DM III.évf.1912.máj.12.110.sz.6. Köztársasági párt Sze-
geden. - Nagy György rögeszméje. -
37. Uo. jun.27.147.sz.7. "Éljen a köztársaság!"
38. Uo. jul.31.175.sz.3. Nagy György párbaja Ferenc Jó-
zseffel. - Aktuális adomák. -
39. Az Est 1912.jul.25.6. Nem engedélyezik a köztársasági
párt megalakulását.
40. Országos Levéltár Belügyminisztérium Levéltára /Továb-
biakban: OLBm/ K 149/a. 50.csomó 6.tétel.
41. DM I.évf.+szept.6.21.sz.7. Nagy György agitációs kör-
ton. /+ A DM 1912.aug.13-tól új évfolyamot indított./
42. MK II.évf.aug.14.8.sz.33-34. Köztársasági értekezlet
Kolozsvárt és Gödöllőn; 1-2. A köztársasági párt szerve-
zőbizottságának felhívása.
43. Szentesi Lap Politikai és vegyes tartalmu közlöny /To-
vábbiakban: SZL/ XLII.évf.1912.aug.15.65.sz.3. A ma-
gyar köztársasági párt.
44. MK II.évf.1912.szept.14.9.sz.5-8. Az Országos Köztársasági Párt 49 tagu vezetősége.
45. Uo.

46. Révai Nagy Lexikona Az ismeretek enciklopédiája XIV.

Mons-Ottó. Budapest 1916.179.

47. Csongrád megyei Levéltár, Szeged /Továbbiakban: CsmL/
Csanád vármegye főispánjának iratai IV.B. 401/a. 1912;
CsmLSz IV.B. 401/a. 1912.

Az Országos Köztársasági Párt tevékenysége

1. SZL XLII.évf.1912.szept.19.74.sz.3. Népgyűlés Mindszen-
ten.
2. MK II.évf.1912.okt.14.10.sz.1-5. Nagy György, A köztár-
sasági párt utja. /Idézet: 3./
3. Uo. nov.14.11.sz.10-13. Hegyi Antal, Álljon talpra a
nemzet! /Idézet: II./
4. Merényi László, Háboruellenes és demokratikus mozgal-
mak Csongrád és Csanád megyékben 1912-1913 folyamán. A
Móra Ferenc Múzeum évkönyve 1966-67.1. Szeged 1968.
217-236. /Idézet: 219-220.
5. DM I.évf.1912.dec.3.95.sz.8-9. Fölösztatott köztársá-
sági vacsora.; MK II.évf.1912.dec.14.12.sz.24-26.
6. MK III.évf.1913.febr.14.2.sz.5-7. Barcza Andor, A deb-
receni pártalakulás.
7. OLBM K 149/a. 1913. 50.csomó. 6.tétel.
8. Uo.
9. MK II.évf.1912.nov.14.11.sz.32. Pártalakulások.
10. OLBM K 149/a. 1913. 50.csomó. 6.tétel.
11. Uo.

12. DM II.évf.1913.jan.30.24.sz.7. Köztársasági-párt Makón.
13. CsmL IV.B. 401/a. 1913.
14. DM I.évf.1912.okt.24.62.sz.10. A Magyar Köztársaság.
15. MK II.évf.1912.jul.14.7.sz.1-5. Nagy György, Feltámadunk!
16. DM II.évf.1913.jan.10.7.sz.9. Nagy György és a köztársasági párt.
17. Uo. febr.5.29.sz.6. Nem alakul meg a szegedi köztársasági párt. - A második köztársasági pör a szegedi törvénytörvények előtt. -
18. Uo. febr.6.30.sz.5. Fölmentő ítélet a köztársasági pörben. - A szegedi tárgyalás. -
19. Uo.
20. Uo. 6. Nem alakult meg a szegedi köztársasági párt.
21. OLBK K149/a. 1913. 50.csomó. 6.tétel.; Kósa László, Nagy György köztársasági mozgalma Békés megyében. Légi Élet IV.évf.1969.3.sz.449-462.
22. OLBK K 149/a. 1913. 50.csomó. 6.tétel.
23. SZL XLIII.évf.1913.jan.23.7.sz.2. A "Szentesi II-ik 48-as Népkör."
24. Uo. febr.27.17.sz.2. Polgártársak!
25. Uo. márc.6.19.sz.1-3. A vasárnapi népgyűlés.
26. Uo. ápr.13.30.sz.2. Értesítés és fölhívás.; Uo. ápr.17.31.sz.2.; Uo. ápr.20.32.sz.2.; Uo. ápr.24.33.sz.2. Meghívó.; Uo. ápr.27.34.sz.2.; Uo. máj.1.35.sz.2.
27. Uo. ápr.27.34.sz.3. A második 48-as kör ünnepe.

28. Uo. máj.4.36sz.3. Néhány szó.
29. MK III.évf.1913.máj.14.5.sz.18-20. Kornicsky Dezső,
Pártalakulások Koloszvárt, Aradon, Szentesen.
30. CsmLSz Csongrád vármegye alispánjának iratai IV.B. 406/a.
1913.
31. SZL XLIV.évf.1914.jun.18.49.sz.1-2. A zászlóavatási
pör. - Nagy Györgyöt fölmentették. -
32. OLBK K 149/a. 50.csomó. 6.tétel. 1913.
33. Uo.
34. MK III.évf.1913.márc.14.3.sz.24-26. Nagy György, A 121
hősökről.
35. DM II.évf.febr.28.49.sz.5. Mai képviselőválasztások. -
Springer és Jankovich győzelme. -
36. MK III.évf.márc.14.3.sz. Melléklete: Meghívó.
37. CsmLH Személyek: Nagy György XIV;10.
38. MK III.évf.jan.14.1.sz.13+18. Singer Oszkár, Az Ország-
os Magyar Köztársasági Párt párisi csoportjának meg-
alakulása. /Idézet: 16./
39. CsmL IV.B. 401/a. 1913.
40. Uo.
41. MK III.évf.1913.ápr.14.4.sz.3-4. Programtervezet.
42. DM II.évf.1913.ápr.12.85.sz.7. A köztársasági párt köz-
gyűlése.
43. Uo. ápr.10.83.sz.8. A köztársasági párt közgyűlése.
44. Kaáli Nagy György visszaemlékezése. /"Én magam valaha
láttam a nyomtatott programot, de az valahol elkalló-

dott." - Kaáli Nagy György levele aszerzőhöz. A levél a szerző tulajdonában van./

45. DM II.évf.ápr.16.1913.88.sz.8. A makói republikánus heccek.
46. OLBM K 149/a. 5o.esomó. 6.tétel.
47. DM II.évf.1913.ápr.15.87.sz.8. Republikánus heccek Makón.
48. Csongrád megyei Levéltár Makói Flóklevéltára Makó Város Képviselőtestületének jegyzőkönyve V.B. 171. 1913.
49. DM III.évf.1914.jan.3o.25.sz.8. A rendőrkapitány "köztársasági" fegyelmi je.
50. Uo. jun.27.148.sz.8. Tilos a köztársaság.
51. Uo. II.évf.1913.máj.8.1o6.sz.9-1o. Az aradi ügyvédi kamara és a köztársasági párt.
52. Uo. III.évf.1914.ápr.2.78.sz.1o. Elitelték amakói közétársaságiakat.
53. MK III.évf.1913.jan.14.1.sz.6-9.
54. Uo. 2-4. Nagy György, Az általános választójog és a köztársasági párt.; 28. Nagy György, Olasz könyv a mi pártunkról.; 1o-13. Hegyi Antal, Köztársasági törekvések.
55. DM II.évf.1913.jan.25.2osz.9. Tanítónő, mint republikánus agitátor. - Köztársasági pörök a szegedi törvényszéken. -
56. Uo. jun.7.131.sz.4. Nagy Györgyöt ismét fölmentették az esküdtek.

57. Uo.

58. MK III.évf.1913.febr.14.2.sz.29-30. /Korniczky Dezső,/ Magyar szó Bécsben.

59. Uo. ápr.14.4.sz.17-21. Andrásy Emma, Ha férfi vagy...

60. Uo. máj.14.5.sz.1-4. Nagy György, A köztársasági eszme hódítása.

61. DM II.évf.aug.17.187.sz.14. Újabb köztársasági perek.

62. Ady Endre, Egy bűnös vers. "Rohanunk a forradalomba"
Ady Endre összes prózai művei. Ujságcikkek, tanulmányok XI. Sajtó alá rendezte Láng József és Vezér Erzsébet. Akadémiai Kiadó, Budapest 1982.30-31.

63. MK I.évf.1911.dec.14.3.sz.56. Szerkesztői üzenetek. -
Ady Endre levele. -

64. DM III.évf.1914.febr.28.49.sz.9. Fölmentették Pataj Sándor dr.-t. - Az első izgatási sajtópör a szakbíró-ság előtt. -

65. Uo. máj.29.124.sz.10. Pataj Sándor ügye a tábla előtt.
- Ismét fölmentették alázítás vádja alól. -

66. Uo. márc.28.73.sz.10. Hat hónapi államfogház királlysértésért. - Republikánus pör a szegedi bíróság előtt.-;
Uo. ápr.1.76.sz.5. Három hónapi fogházra ítélték Nagy Györgyöt. Királlysértésben mondotta ki bűnösnek a bíróság. - Föllebbezett az ügyész is. -

67. Uo. júl.16.167.sz.10. Korniczky Dezső büntetését le szállította a tábla. -

68. Uo. ápr.29.100.sz.5-6. Ormos Ede dr. lázítási pöre. -

Hat hónapi államfogházra ítélte aszegedi törvényszék. -

69. Uo. jun.10.1331sz.9. Andrásey Emma királysértési pöre.

- 14 napi államfogházra ítélte a törvényszék. -

70. CsmL Szegedi Itélőtábla iratai VII.1/c. 1913.

71. DM II.évf. máj.23.118.sz.2. Kovács Gyula; köztársasági jelölt.

72. Uo. jun.14.137.sz.3-4. Uj törvényjavaslat a királysértők ellen.

73. Corpus Iuris Magyar Törvénytár 1913.évi törvénycikkek Franklin-társulat, Budapest 1914.396-399. XXXIV. törvénycikk.

74. DM II.évf.jul.6.156.sz.8. Megszűnt a köztársasági párt.

Tárgy: Berta Tibor
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

H e l y b e n

Mellékelve . **Berta Tibor: A köztársasági mozgalomtörténete a délföldi régióban**

A mellékelt értekezést a bírálóat elkészítése után szíveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

A kiadmány hiteles:

Magyarországi R. K. Gy.
előadó

Kapták: Dr. Gaál Endre docens. , . .

Dr. Szántó Imre. prof. . . . társbiráló

